

UNIVERSITEIT GENT

FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**Europa's rol in het conflict in de
Westelijke Sahara**

Wetenschappelijke verhandeling

Aantal woorden:

23 328

JASPER D'HOORE

MASTERPROEF EU-STUDIES

PROMOTOR: (PROF.) DR. JAN ORBIE

COMMISSARIS: VICKY REYNAERT

COMMISSARIS: KAREN DEL BIONDO

ACADEMIEJAAR 2010 – 2011

Europa's rol in het conflict in de Westelijke Sahara

Abstract

De Westelijke Sahara is één van de laatste niet-gedekoloniseerde gebieden in de wereld. Toen de Spaanse kolonisator het gebied in 1976 losliet, werd het meteen door Marokko geannexeerd. De lokale bevolking, die zich tot op vandaag tegen deze bezetting verzet, zou volgens het internationaal recht nochtans zelfbeschikking moeten verkrijgen. In deze paper wordt nagegaan welke rol de EU speelt bij het zoeken naar een oplossing voor het conflict. Daarvoor gaan we de rol van de Europese Commissie, de Raad, de lidstaten en het Parlement afzonderlijk na. Met behulp van Simon Nuttalls (2005) 'Coherence en Consistency'-concept wordt bestudeerd of het door deze actoren gevoerde beleid samenhangend is, wat volgens Nuttall wenselijk is om een geloofwaardige actor te kunnen zijn in de internationale politiek.

In dit werkstuk wordt het duidelijk dat het beleid van de EU ten aanzien van de zoektocht naar een oplossing voor het conflict behoorlijk samenhangend is. Dit is een recente evolutie: tot voor kort verschilden de lidstaten, en dan vooral Spanje en Frankrijk, daar te hard van mening voor. Onder het premierschap van Zapatero wijzigde Spanje echter zijn beleid, waardoor de Unie voor het eerst in lange tijd een samenhangende politiek lijkt te kunnen voeren ten aanzien van het conflict. De EU, op uitzondering van het Parlement, schaart zich, op aangeven van Frankrijk, achter Marokko.

Inhoudstafel

1. Inleiding

2. Situatieschets

2.1. Kolonisering, dekolonisering en oorlogsfase

- 2.1.1. Situering van het gebied
- 2.1.2. Bevolking
- 2.1.3. Als Spaans protectoraat
- 2.1.4. Polisario vs. Marokko en Mauritanië

2.2. Op naar vrede?

- 2.2.1. Eerste fase: het Settlement Plan
- 2.2.2. Tweede fase: Akkoord van Houston
- 2.2.3. Derde fase: nieuwe ronde van Baker
- 2.2.4. Vierde fase: het conflict lijkt uitzichtloos

2.3. Huidige situatie

- 2.3.1. Niets verandert
- 2.3.2. Te veel belangen op het spel
- 2.3.3. Waar naartoe?

3. Theoretisch kader: Simon Nuttalls 'Coherence and Consistency'

3.1. 'Coherence and Consistency'

- 3.1.1. Wat zijn 'coherence and consistency'?
- 3.1.2. Drie soorten samenhangendheid

3.2. Toepassing op de paper

- 3.2.1. De EU en de Westelijke Sahara
- 3.2.2. Samenhangendheid toegepast op de Westelijke Sahara
- 3.2.3. Wie doet wat?

4. Rol van de Europese Commissie

4.1. Inleiding

4.2. De rol van de Europese Commissie bij het conflict

- 4.2.1. DG RELEX / EEAS
- 4.2.2. DG Handel
- 4.2.3. DG Nabuurschapbeleid
- 4.2.4. DG Visserij
- 4.2.5. ECHO

4.3. Conclusie

- 4.3.1. Wat is de rol van de Europese Commissie?
- 4.3.2. Horizontale coherentie: een eerste conclusie

5. Rol van het Europees Parlement

5.1. Inleiding

5.2. De rol van het Europees Parlement bij het conflict

5.2.1. Oorlogsfase

5.2.2. De jaren negentig

5.2.3. Evoluties in het begin van de 21ste eeuw

5.2.4. Recente evoluties

5.3. Conclusies

5.3.1. Wat is de rol van het Europees Parlement?

5.3.2. Samenhang met het beleid van de Commissie

6. Rol van de Raad van Ministers

6.1. Inleiding

6.2. De rol van de Raad bij het conflict

6.3. Conclusie

6.3.1. Wat is de rol van de Raad?

6.3.2. Institutionele samenhang: een eerste conclusie

7. Rol van de lidstaten

7.1. Inleiding

7.2. De rol van Frankrijk bij het conflict

7.2.1. Inleiding

7.2.2. Oorlogsfase

7.2.3. 'Vriend' Chirac

7.2.4. Franse steun voor het autonomieplan

7.2.5. Franse economische belangen

7.2.6. Conclusie

7.3. De rol van Spanje bij het conflict

7.3.1. Inleiding

7.3.2. Na de eeuwwisseling

7.3.3. De VN-oplossingen

7.3.4. Conclusie

7.4. De rol van de andere EU-lidstaten bij het conflict

7.5. Conclusie

8. Conclusie

9. Bibliografie

1. Inleiding

De Westelijke Sahara wordt vaak 'Afrika's laatste kolonie' genoemd. Het gebied was oorspronkelijk een Spaanse kolonie. In tegenstelling tot de andere Afrikaanse landen, werd het tijdens de dekoloniseringsgolf van het tweede deel van de twintigste eeuw niet onafhankelijk, maar werd het gebied door Marokko geannexeerd. Dit leidde tot een gewapend conflict tussen Marokko en het Frente Polisario, de rebellenbeweging in de Westelijke Sahara. In 1991 werd er een wapenstilstand ondertekend, maar tot op vandaag is er geen oplossing gevonden voor het statuut van het gebied.

In deze empirische studie willen we nagaan welke rol de Europese Unie speelt bij het oplossen van dit conflict. Om daar een antwoord op te kunnen geven, moeten we de rol van de Europese Commissie, het Parlement, de Raad en de lidstaten afzonderlijk behandelen. Vervolgens kunnen we nagaan of de EU erin slaagt een samenhangend beleid te voeren ten aanzien van het vinden van een oplossing voor het conflict. Volgens Simon Nuttall (2005) is het wenselijk dat de EU een samenhangend buitenlands beleid voert, opdat ze enkel zo een geloofwaardige rol kan spelen in de internationale betrekkingen. We concentreren ons in dit werkstuk op de zoektocht naar een oplossing voor het conflict, wat betekent dat de mensenrechtenproblematiek of humanitaire hulp, andere belangrijke kwesties waarin de EU een belangrijke rol te spelen heeft, enkel oppervlakkig aan bod zullen komen.

In hoofdstuk twee gaan we dieper in op de oorsprong en het verloop van het conflict. Een duidelijke situatieschets is onmisbaar vooraleer we ons eigenlijke onderzoek starten. Dit beschrijvend hoofdstuk moet de basis vormen voor het oplossen van onze onderzoeksvraag. Onze analyse baseren we op de ideeën van Simon Nuttall (2005) over 'Coherence en Consistency', die in hoofdstuk drie worden uitgewerkt. We zullen een onderscheid maken tussen horizontale, verticale en institutionele samenhang. In dat hoofdstuk gaan we ook dieper in op de bestaande literatuur over de rol van de EU bij het conflict in de Westelijke Sahara.

Na dit het theoretisch deel, kunnen we onze feitelijke analyse aanvangen. In hoofdstuk vier komt de Europese Commissie aan bod. We onderzoeken welk beleid de verschillende directoraten-generaal voeren ten aanzien van de Westelijke Sahara en we zullen kijken of dit beleid samenhangend is.

In hoofdstuk vijf doen we hetzelfde voor het Europees Parlement en toetsen we deze resultaten aan de bevindingen uit hoofdstuk vier. Hetzelfde stramien volgen we in hoofdstuk zes: we gaan de rol van de Raad na bij het zoeken van een oplossing voor het conflict en leggen dit naast onze bevindingen uit hoofdstuk vier en vijf. Ten slotte behandelen we de rol van de lidstaten. Daarbij krijgen Frankrijk en Spanje de meeste aandacht, omdat zij, als ex-kolonisatoren van respectievelijk Marokko en de Westelijke Sahara, het nauwst verbonden zijn met het conflict.

De Westelijke Sahara is één van de 'vergeten conflicten' op deze aardbol. Hoewel de situatie ietwat gelijkaardig is aan de Palestijnse Kwestie, krijgt dit conflict heel wat minder aandacht. Toch is het menselijk leed ook hier enorm. De rol van de Europese Unie ten overstaan van dit conflict blijft in de literatuur relatief onbesproken. Dit is vreemd en bestreurenswaardig: de EU zou, door haar geografische nabijheid en haar sterke economische banden met Marokko, nauw betrokken moeten zijn bij het conflict en een grote rol bij het oplossen ervan kunnen spelen. Via dit werkstuk willen een basis leggen voor verder onderzoek naar de rol van de EU in dit al veel te lang aanslepende conflict. In onze conclusie beantwoorden we twee vragen. Wat is de rol van de Europese Unie bij het zoeken naar een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara en is het door de EU gevoerde beleid samenhangend? Vooraleer dit mogelijk is, geven we, zoals beloofd, een overzicht van het conflict.

2. Situatieschets

2.1. Kolonisering, dekolonisering & de oorlogsfase

2.1.1. Situering van het gebied

De Westelijke Sahara is een gebied in het noordwesten van Afrika (Alguero Cuervo 2007). Het ligt ten westen van Algerije, ten zuidwesten van Marokko en ten noordwesten van Mauritanië. In het westen wordt het gebied begrensd door de Atlantische Oceaan. De Westelijke Sahara heeft een omvang van 266 000 km²; het is grotendeels een zanderige vlakte waarin oases schaars zijn. De regio kent een droog klimaat, hoewel dichterbij de kust de noordoostenwind en de Golfstroom voor verkoeling zorgen.

Sinds de dertiende eeuw toont Europa interesse voor het gebied (Alguero Cuervo 2007). Deze interesse groeide toen er in de veertiende eeuw visrijke gronden werden ontdekt voor de kusten van de Westelijke Sahara. Via een aantal verdragen kregen vooral de Spanjaarden er zeggenschap. Tussen de zestiende en de achttiende eeuw probeerde Spanje de andere Europese machten zoveel mogelijk weg te houden uit de Westelijke Sahara omdat het land het alleenrecht wilde toe-eigenen op de grondstoffen en de visvoorraden. Vanaf de zestiende eeuw vestigde ook Marokko zijn aandacht op de Westelijke Sahara.

2.1.2. Bevolking

De bevolking – de Sahrawi's – bestaat uit verschillende etnische groepen van Arabo-berberse afkomst, met een klein percentage zwarten (Alguero Cuervo, 2007). Oorspronkelijk waren de Sahrawi's nomadische stammen, die rondtrokken op zoek naar regenwater voor het vee. Ten gevolge van deze levenswijze maakte de lokale bevolking zich eeuwenlang weinig zorgen over de grenzen van hun gebied.

Pas in de jaren '60 gingen de Sahrawi's sedentair gaan leven omdat de regels van de Spaanse kolonisator, die het land sinds 1886 bestuurde, hen hiertoe verplichtten. De Westelijke Sahara ging steeds meer lijken op een echt land: de Spanjaarden bouwden infrastructuur uit, het onderwijs werd gestimuleerd, er werden hospitalen gebouwd en er werd een administratie en een politiedienst opgericht (Shelley, 2007). De nomadische levenswijze kwam steeds meer in de verdrinking; het was

die levenswijze die de bevolking van de Westelijke Sahara onderscheidde van die van hun buurlanden. Vandaag zouden er 273 000 Sahrawi's leven in de Westelijke Sahara en ettelijke duizenden in ballingschap in Algerije (Solà Martin, 2011, 27 maart).

2.1.3. Onder Spaans bewind

De Westelijke Sahara werd in 1886 een Spaans protectoraat maar de kolonisatie bleef tot ver in de twintigste eeuw oppervlakkig (Shelley, 2004). Pas toen begin jaren '60 het zeldzame fosfaat werd ontdekt in de regio, vergrootte de aandacht van de Spanjaarden.

In 1964 vroeg de VN zelfbeschikkingsrecht voor de Westelijke Sahara en in 1972 stemde de Algemene Vergadering van de VN een resolutie waarin aan de Spanjaarden werd gevraagd om er een referendum te organiseren. De VN wilde dat de Sahrawibevolking vrij haar eigen toekomst kon bepalen (Whitfield, 2007). Spanje legde dit verzoek naast zich neer.

Uit onvrede met de Spaanse overheersing ging een deel van de Sahrawi's zich verzetten en in 1973 richtten zij het Frente Polisario (Alguero Cuervo, 2007). Deze groepering kantte zich tegen de Spanjaarden en ging de gewapende strijd aan met Marokko, dat de Westelijke Sahara wilde aanhechten. Daarnaast begonnen Algerije en Mauritanië druk uit te oefenen op Spanje om de Westelijke Sahara zelfbeschikkingsrecht te verlenen, iets wat Spanje tot september '74 pertinent bleef afwijzen. In dat jaar deelde het Franco-regime, dat toen op zijn laatste benen liep, de VN totaal onverwacht mee dat het de Westelijke Sahara zelfbeschikkingsrecht wilde verlenen (De Martin-Pinillos, 2007). Spanje organiseerde dat jaar nog een volkstelling om te weten te komen hoeveel Sahrawi's er in het gebied woonden.

In december 1974 riep de Algemene Vergadering van de VN, op aanvraag van Marokko dat zich tegen het zelfbeschikkingsrecht voor de Sahrawi's was gaan kanten, het advies in van het Internationaal Gerechtshof (De Martin-Pinillos, 2007). Aan het Hof werd gevraagd een antwoord te geven op de vraag of Marokko of Mauritanië, voor de Spaanse kolonisatie, enige soevereiniteit bezaten over het gebied. Mocht dat het geval zijn, zou een referendum overbodig zijn. Dan zou de Westelijke Sahara bij haar vroegere soeverein worden gevoegd.

Het Hof oordeelde dat noch Mauritanië noch Marokko soevereiniteitsbanden had met de Westelijke Sahara, waardoor de bevolking van de Westelijke Sahara zelfbeschikkingsrecht verkreeg (Omar, 2007). De Algemene Vergadering van de VN volgde dit idee in verschillende resoluties en het

referendum werd opnieuw naar voren geschoven als oplossing. Volgens het internationale recht hebben de Sahrawi's met andere woorden recht op zelfbeschikking.

De Marokkaanse koning Hassan II zag, tot ieders verbazing, in de uitspraak van het Hof een bevestiging van zijn territoriale claims (Whitfield, 2007). Begin november lanceerde hij, tot grote woede van Algerije, de *Groene Mars*, waarbij 350 000 Marokkaanse burgers samen met Marokkaanse troepen de Westelijke Sahara binnentrokken om het gebied te 'herintegreren' binnen Marokko. Na enkele dagen gebood Hassan II de burgers terug te keren. Het leger daarentegen bleef ter plekke. Vanaf die dag spreekt men in Marokko over de 'Marokkaanse Sahara' of de 'Zuidelijke Provinciën'.

2.1.4. Polisario vs. Marokko & Mauritanië

Op 14 november 1975 sloten Spanje¹, Marokko en Mauritanië het *Akkoord van Madrid* (Hannikainen, 2007). De eigenlijke inhoud bleef geheim. De Spanjaarden zouden, in samenwerking met Mauritanië en Marokko, een interim-regering op de been brengen. Vervolgens beloofde Spanje dat het zich tegen 28 februari 1976 zou terugtrekken uit de Westelijke Sahara. In ruil verkregen de Spanjaarden een voordelig visakkoord en een belangrijk aandeel in de fosfaatontginning (Whitfield, 2007).

Snel na het afsluiten van dit akkoord drongen nog meer Marokkaanse troepen de Westelijke Sahara binnen, onmiddellijk gevolgd door het leger van Mauritanië (Hannikainen, 2007). Er braken hevige gevechten uit tussen de bezetters en het Frente Polisario. De verzetsgroep installeerde op 27 februari 1976 de *Democratische Arabische Republiek van de Sahrawi*, met al-Ajoen als hoofdstad. Vele Saharawi's vluchtten naar Algerije. Vandaag zouden er tussen de 90 000 en 165 000 van hen leven in vluchtelingenkampen in de Tindouf-regio, in het uiterste westen van Algerije (EP, 2010b).

Mauritanië trok zich in 1979 terug en het gehele gebied kwam onder Marokkaanse controle. De gewapende strijd tussen Marokko en het Polisario, dat militaire steun kreeg uit Algerije en Libië², ging verder (Whitfield, 2007). De guerrillaoorlog van het Polisario was relatief succesvol: de beweging slaagde erin om een deel van het gebied te veroveren. Als tegenreactie begonnen de Marokkanen met het bouwen van een zandmuur met een lengte van 1600 kilometer om aanvallen op de gebieden onder hun controle – 80 percent van het totale territorium – te vermijden. De Westelijke Sahara werd een geval van *onbeëindigde kolonisering* (Omar, 2007).

¹ Nog steeds onder Franco, maar die lag wel op sterven

² Libië zou zijn steun in 1983 opzeggen

2.2. Op naar vrede?

2.2.1. Eerste fase: het Settlement Plan

In 1981 aanvaardde Marokko dat de Sahrawi's zich zouden kunnen uitspreken in een referendum over hun toekomst, hoewel men zich vragen kan stellen bij de geloofwaardigheid van deze toegift. Uiteindelijk kwam de VN in augustus '88 op de proppen met het *Settlement Plan*. Er werd een referendum gepland voor 1989 en VN-troepen zouden garant staan voor de veiligheid.

Marokko en het Polisario verklaarden zich akkoord met het *Settlement Plan*, maar een resolutie over de implementatie van het plan werd pas in april 1991 aangenomen³. Kort daarop werd de '*Mission des Nations Unies pour le Referendum au Sahara Occidental*', kortweg *MINURSO*, gelanceerd, waarmee het militaire conflict tussen de Westelijke Sahara en Marokko beëindigd werd (Hannikainen, 2007). De wapenstilstand werd op 6 september 1991 ondertekend. *MINURSO* had tot doel een eerlijk referendum te organiseren tegen 1992, waarbij de burgers van de Westelijke Sahara de keuze kregen tussen onafhankelijkheid of aansluiting bij Marokko.

Begin 1993 werd, op initiatief van de VS, binnen het VN-kader de *Group of Friends of Western Sahara* opgericht (Whitfield, 2007). Het referendum, dat in 1992 georganiseerd zou worden, werd uitgesteld omdat Marokko en het Polisario het niet eens raakten over wie zou mogen stemmen. Toch bestond er binnen de VN een groot geloof dat het conflict snel opgelost zou worden. De Groep bestaat uit Frankrijk, het VK, de VS, Rusland en Spanje. Bij de oprichting had de groep zich tot doel gesteld nauwe relaties aan te gaan met Marokko en Algerije om een nieuwe oorlog in de Westelijke Sahara te vermijden. De 'Group of Friends' bestaat ook vandaag nog, maar de naam van de groep doet ietwat cynisch aan. De VS en Frankrijk zijn Marokko's belangrijkste bondgenoten en niet bepaald 'vrienden van de Westelijke Sahara' te noemen.

In het verdere verloop van de jaren '90 deed Marokko er alles aan om de uitvoering van het referendum te blokkeren (Omar, 2007). De Marokkaanse regering eiste dat de naar de regio getrokken Marokkanen zouden mogen meestemmen. Marokko had Marokkaanse burgers in de Westelijke Sahara geplaatst met als doel het referendum te beïnvloeden, wat indruist tegen de Vierde Conventie van Genève⁴ (Clark, 2007). Een commissie, die door het Settlement Plan werd ingericht voor de identificatie van de stemgerechtigden, bepaalde dat enkel zij die in 1974 door de Spaanse telling als

³ VN-resolutie 690 van 29 april 1991 (VN-veiligheidsraad, 2011a, 24 maart)

⁴ De Vierde Conventie van Genève van 1949 schrijft voor dat "The Occupying Power shall not deport or transfer parts of its own civilian population into the territory it occupies" (ICRC, 2010, 7 november)

inwoner van de Westelijke Sahara werden aanzien, net geen 74 000 mensen, stemrecht kregen (Drew, 2007; Whitfield, 2007). De Marokkaanse regering kon zich hier niet mee verzoenen; ze had schrik om het referendum te verliezen.

2.2.2. Tweede fase: Akkoord van Houston

Het conflict over de identificatie van de stemgerechtigden bleef jaren aanslepen. Steeds kwamen er nieuwe voorstellen die voor één van beide partijen onaanvaardbaar waren. In 1997 werd James Baker door de nieuwe VN-Secretaris-Generaal Kofi Annan als Speciale Gezant van de Westelijke Sahara aangesteld (Omar, 2007). Hij kreeg beide partijen vrijwel meteen aan de onderhandelingstafel en na moeizame gesprekken werd in september '97 het *Akkoord van Houston* gesloten, waarin het Settlement Plan werd gereactiveerd. Er kwam eindelijk een regeling over de identificatie van de stemgerechtigden en het referendum zou in 1998 plaatsvinden.

Marokko bleef echter moeilijk doen over de identificatie van de stemgerechtigden⁵. Uiteindelijk werd in 1999 een lijst vastgelegd waarbij 86 386 stemmers werden erkend, maar de lijst werd opnieuw door Marokko gecontesteerd (Omar, 2007). Toenmalig VN-Secretaris-generaal Kofi Annan beseftte na een meeting tussen beide partijen dat het heel wat tijd zou kosten om Marokko te overtuigen en verklaarde dat het referendum niet zou plaatsvinden voor 2002. Intussen vroeg de Veiligheidsraad zich af of het nog wel zin had om verder te gaan met het identificeren van de stemgerechtigden (VN, 2011c, 27 maart).

2.2.3. Derde fase: nieuwe ronde van Baker

James Baker werd opnieuw ingeschakeld en stelde in 2001 het *Framework Agreement on the Status of Western Sahara* voor (later *Baker-I* genoemd) (Whitfield, 2007). Door dit plan verkregen de Sahrawi's ruime autonomie binnen de Marokkaanse staat. Marokko accepteerde het plan, het Polisario verwierp het. In een tweede versie, het zogenaamde *Peace Plan for self-determination of the people of Western Sahara* of *Baker-II*, zou de Westelijke Sahara vijf jaar lang autonomie krijgen (enkel defensie en buitenlandse zaken zouden een Marokkaanse bevoegdheid blijven), waarna er een referendum

⁵ Ondertussen vond er in het Koninkrijk een machtswissel plaats: Mohammed VI volgde op 23 juli 1999 zijn overleden vader op. Ook de nieuwe koning kante zich tegen het Settlement Plan (Omar, 2007).

georganiseerd zou worden. Daarin zou stemrecht worden gegeven aan de Sahrawi's en aan de Marokkaanse inwijkelingen van na 1999. Deze keer aanvaardde het Polisario het plan, maar werd het door Marokko verworpen. Baker had gedaan wat hij kon en stapte op. Marokko toonde volgens hem geen enkele wil om de VN-resoluties na te leven (Benabdallah, 2009).

In juli 2002 vroeg de VN-Veiligheidsraad Baker om zijn zoektocht naar een oplossing verder te zetten. Er volgden gesprekken tussen de leden van de Veiligheidsraad en Baker, die nieuwe onderhandelingen zinloos noemde. De verschillen tussen de partijen waren volgens Baker te groot en het heropstarten van de gesprekken zou enkel tijdsverlies betekenen. De Veiligheidsraad besloot Bakers inspanningen nog eens te ondersteunen in VN-Resolutie 1495 van 31 juli 2003. Ook onderschreef de Veiligheidsraad de tweede versie van het Bakerplan en werd nogmaals gewezen op het belang van het Settlement Plan.

2.2.4. Vierde fase: het conflict lijkt uitzichtloos

Sinds 2005 zit de situatie muurvast. Geen van de partijen lijkt toegevingen te willen doen en verschillende onderhandelingsrondes draaiden op niets uit. James Baker, die in 2004 ontslag nam als VN-gezant, verklaarde dat "...the failure of the UN to uphold the principle of self-determination in practice has been a failure of political will at the highest level" (Husain in Benadballah, 2009). Baker werd opgevolgd door Álvaro de Soto, die zelf in 2005 werd opgevolgd door Peter Van Walsum, die het tot begin 2009 uitzong (Solà-Martin, 2011, 27 maart). Toen werd Christopher Ross aangesteld als nieuwe VN-gezant.

De Marokkaanse repressie werd steeds harder. Zo werden vreedevolle demonstraties met geweld neergeslagen en werden velen die zich tegen de Marokkaanse bezetting verzetten gevangengenomen en gemarteld. Daarenboven kwamen de Marokkanen in april 2007 zelf met een oplossing op de proppen: ze wilden de Westelijke Sahara autonomie verlenen, via de oprichting van de *Saharan Autonomous Regio* (Mundy, 2009). Marokko zou wel de soeverein over het gebied blijven (Omar, 2007). In dit voorstel werd de tot dan gehanteerde logica omgedraaid: er werd vertrokken van de idee dat de Westelijke Sahara Marokkaans grondgebied is. Toenmalig VN-Secretaris-generaal Annan reageerde alvast duidelijk: "...the United Nations could not endorse a plan that would exclude a genuine referendum while claiming to provide for self-determination" (VN, 2010, 7 november). Een oplossing van het conflict leek verder weg dan ooit.

2.3. Huidige situatie

2.3.1. Niets verandert

Zowel Marokko als het Polisario deed een aantal voorstellen op het conflict te deblokken, maar nooit kwamen ze in de buurt van een oplossing (Benabdallah, 2009). In augustus 2007 werden de onderhandelingen onder VN-toezicht in New York hervat. Ook hier werd geen vergelijk gevonden.

Het standpunt van de VN was intussen veranderd. Na het opstappen van Baker werd in de resoluties van de VN-veiligheidsraad een referendum niet langer voorgesteld als de oplossing (VN, 2011e, 1 april). In de meest recente resoluties wordt gevraagd dat ‘...the political solution, to be achieved by the parties with the assistance of the Council, must provide for the self-determination of the people of Western Sahara’. De leden van de Veiligheidsraad beseften dat voor Marokko een referendum onmogelijk was geworden en wilden, door af te stappen van deze eis, de onderhandelingen een nieuwe boost geven.

Het conflict haalde af en toe de middenpagina's van de kranten omwille van mensenrechtenschendingen of onderlinge pesterijen. Zo was er eind 2009 de zaak-Aminatou Haidar, een Sahrawi-mensenrechtenactiviste. Toen zij terugkwam uit de VS⁶, werd ze door de Marokkaanse autoriteiten op een vliegtuig naar Spanje gezet. Ze begon er een hongerstaking om haar terugkeer af te dwingen. Dit is geen alleenstaand geval; heel wat advocaten voor meer rechten voor de Sahrawi-bevolking zitten in de cel. De beschuldigen vlogen heen en weer, maar Haidar kon uiteindelijk na 32 dagen van hongerstaking en massale internationale druk terugkeren (FRIDE, 2011, 27 maart). Eens teruggekeerd, werd ze meteen onder huisarrest geplaatst door de Marokkaanse autoriteiten.

Begin oktober 2010 verzamelden duizenden Sahrawi's zich in een tentenkamp bij Gdajm Izik (The Economist, 2011, 11 februari). Volgens velen was dit de grootste Sahrawi-demonstratie ooit⁷. De VN had het over 15 000 demonstranten (EP, 2010b). Op 24 oktober werd een veertienjarige Sahrawi gedood en raakten vijf anderen gewond door het ingrijpen van Marokkaanse veiligheidstroepen. Op 8 november werden opnieuw een aantal personen gedood, waaronder leden van de Marokkaanse veiligheidsdiensten, toen die het kamp afbraken. De afbraak leidde ook tot protesten in al-Ajoen.

⁶ Waar ze 'Civil Courage Prize' ontving, een Amerikaanse mensenrechtenaward die burgerlijke moed beloond. De prijs werd jaarlijks gegeven aan personen die door hun verzet zichzelf blootstellen aan een mogelijke vervolging (Civil Courage Prize, 2011, 22 maart).

⁷ Ze protesteren tegen de Marokkaanse dominantie, voor meer economische kansen en voor het beschikkingsrecht over de bodemrijdommen van de Westelijke Sahara. Marokko weigerde buitenlandse journalisten in het kamp en er vonden regelmatig onregelmatigheden plaats met de Marokkaanse veiligheidstroepen (The Economist, 2011, 11 februari).

Intussen zijn er nog steeds VN-blauwhelmen (MINURSO) actief in de regio, zij het met beperkte bevoegdheden (Solà-Martin, 2011, 27 maart). MINURSO doet geen onderzoek naar schendingen van de mensenrechten, die nochtans legio zijn in de Westelijke Sahara. De missie wordt gefocust op het coördineren van vertrouwenswekkende maatregelen waarmee beide partijen akkoord gaan. Het gaat bijvoorbeeld over het mogelijk maken van bezoeken tussen families die gescheiden zijn door de zandberm en het openen van telefoonlijnen tussen de vluchtelingenkampen en de van deze kampen afgesloten gemeenschappen in de Westelijke Sahara.

Op 8 en 9 november 2010 werden in New York informele gesprekken gevoerd tussen Marokko, Algerije en het Polisario, nadat dergelijke gesprekken in februari waren afgesprongen. Wederom werd geen vergelijk gevonden. Bovenstaande incidenten hingen als een donkere wolk boven de gesprekken. In maart 2011 draaiden ook gesprekken in Malta op niets uit (UN Radio, 2011, 25 april).

2.3.2. Te veel belangen op het spel

Het conflict in de Westelijke Sahara is in essentie een regionaal dispuut (Shelley, 2004). Volgens de Marokkaanse visie vormt het conflict een onderdeel van de strijd tussen Marokko en Algerije om de dominante macht te worden in de Maghreb. Dit betekent niet dat het Sahrawi-nationalisme een Algerijnse uitvinding is maar de strijd tussen de Marokko en Algerije belemmert het vinden van een oplossing.

Voor Marokko staan er heel wat politieke belangen op het spel: het land was begin jaren zeventig erg woelig en onstabiel. Koning Hassan II probeerde via de Groene Mars de interne verdeeldheid te bezweren, wat hem ook gelukt is (Perrault, 1990). Hij werd gezien als de figuur die kan ingaan tegen 'vijandelijke' acties van Algerije en de VN, die de Westelijke Sahara willen 'losweken' uit Marokko (Solà-Martin, 2011, 27 maart). Een onafhankelijke Westelijke Sahara zou de stabiliteit van de Marokkaanse politiek in gevaar kunnen brengen. De Marokkaanse monarchie gebruikt het conflict immers op de aandacht af te leiden van Marokko's interne problemen zoals armoede en het economisch bestel dat ernstige gebreken vertoonde.

De belangen van Algerije in het conflict zijn minder duidelijk (Ruyssveldt, 1994). Algerije is, door haar eigen geschiedenis, in elk geval één van de voortrekkers in het verzet tegen kolonialisme. Algerije gaat er prat op een niet-afhankelijke koers te varen en wil deze waarde uitdragen. Daarnaast

zijn er nog een aantal niet-idealistische elementen die een rol spelen. Via een onafhankelijke Westelijke Sahara zou Algerije een vrije toegang verkrijgen tot de Atlantische Oceaan. Ook probeert Algerije via het conflict autoriteit te winnen bij andere derdewereldlanden. Dit moet gezien worden binnen de context van de strijd om het leiderschap in de Maghreb. Ten slotte probeert de Algerijnse Eenheidspartij, het FLN, zichzelf te legitimeren bij de Algerijnse bevolking. De partij heeft deels haar populariteit te danken aan haar beklemtoning van waarden als antikolonialisme en anti-imperialisme. Haar strijd voor een onafhankelijke Westelijke Sahara moet hier een bewijs van vormen.

Daarnaast is het gebied economisch zeer interessant. Uit verschillende rapporten blijkt dat Marokko de natuurlijke hulpbronnen van de Westelijke Sahara exploiteert zonder dat de lokale bevolking daarvan profiteert (EP, 2005a). Hoewel de Westelijke Sahara vooral een grote zandbak is, zijn er in het gebied toch een aantal belangrijke natuurlijke rijkdommen aanwezig. Het gaat om mineralen en ertsen, zoals ijzer, zand, uranium, titanium en een aantal kostbare gesteenten. Ook bevindt zich voor de kusten van de Westelijke Sahara één van de rijkste visbestanden ter wereld, waar Marokko zijn hand op heeft gelegd. Marokko is de grootste visproducent van Afrika.

Marokko is daarenboven 's werelds grootste exporteur van fosfaat (Shelley, 2004). Dat is een in de landbouw en industrie vaak gebruikte maar zeldzame stof. De Westelijke Sahara heeft het potentieel de tweede grootste exporteur ter wereld te worden, maar Marokko verhindert dit. Tussen de tien en vijftien procent van de Marokkaanse fosfaatproductie komt uit de Bou Craa-mijn, op het grondgebied van de Westelijke Sahara, die Marokko met de Groene Mars geannexeerd heeft. Nochtans is de handel van grondstoffen uit de Westelijke Sahara die door Marokko geëxploiteerd worden in strijd met het internationaal recht (VN, 2011a, 27 maart). Het is bijgevolg verboden om fosfaat uit de Bou Craa-mijn aan te kopen, maar in de realiteit gebeurt dat toch. Een zesde van de Marokkaanse opbrengsten uit de fosfaatexploitatie wordt gehaald uit fosfaat afkomstig uit de Westelijke Sahara (Forbes, 2011, 28 maart).

Het Marokkaanse staatsbedrijf Office Cherifien des Phosphates (OCP), dat een monopolie heeft op de fosfaatinning, zou in 2008 een nettowinst van 2,8 miljard dollar hebben gemaakt. Daar waar fosfaat in de jaren zeventig werd verkocht voor vier dollar per ton, lag de prijs in 2008 op vijfhonderd dollar. De recente economische crisis deed de prijzen wel iets dalen.

Net na de eeuwwisseling meldde de US Geological Survey (USGS) dat er zich substantiële olie- en gasvoorraden bevinden voor de kust van de Westelijke Sahara, terwijl dat voor de kusten van Marokko nauwelijks het geval is (BBC News, 2003). Marokko tekende een akkoord over de olie met het Amerikaanse Kerr-McGee en het Franse TotalFinaElf in 2001. Niet geheel toevallig zijn Frankrijk en de VS Marokko's belangrijkste bondgenoten.

De Verenigde Naties lieten in 2002 weten dat Marokko het recht niet heeft om contracten te sluiten over olie die wordt opgepompt voor de kusten van de Westelijke Sahara. Volgens de VN is de "...exploitation of natural resources in a non-autonomous territory..." alleen toegestaan "...if it benefits local populations, is carried out in their name or in consultation with them", wat in dit geval niet zo is (Humphrys, 2008, p. 404). De DARS liet weten dat ze geen contact had met de oliemaatschappijen. Intussen heeft Marokko akkoorden afgesloten met verschillende oliemaatschappijen.

Voor Marokko is het met andere woorden moeilijk om afstand te doen van de Westelijke Sahara. De economische belangen, zoals hierboven aangetoond, zijn enorm. Het land haalt heel wat inkomsten uit visverdragen, olieovereenkomsten en de verkoop van fosfaat. Ook mag niet vergeten worden dat het conflict in de Westelijke Sahara veel meer is dan een regionaal conflict (Shelley, 2004). Frankrijk en Spanje zijn betrokken door hun koloniale banden, de Europese Unie door de nabijheid en via verschillende akkoorden met Marokko. Ook de VS speelde een belangrijke rol. Tijdens de jaren '70 steunde de toenmalige Secretary of State Henry Kissinger Marokko in het geheim om de soevereiniteit over de Westelijke Sahara te verwerven (Benabdallah, 2007). Hij oefende zware druk uit op Spanje om het *Akkoord van Madrid* te ondertekenen. De VS is vandaag, samen met Frankrijk, Marokko's belangrijkste bondgenoot.

2.3.3. Waar naartoe?

Het zelfbeschikkingsrecht voor de Sahrawi's was het onderwerp van meer dan veertig resoluties van de Algemene Vergadering van de VN en van meer dan zestig resoluties van de VN-veiligheidsraad (EP, 2011d). In meerdere resoluties werd gesteld dat de Westelijke Sahara een bezet en geannexeerd gebied is. Resolutie-1979 van 27 april 2011 is de laatste door de VN-Veiligheidsraad gestemde resolutie (VN-veiligheidsraad, 2011b, 1 mei). Aan de partijen in het conflict werd opnieuw gevraagd de impasse te doorbreken.

Geen enkel land ter wereld, zelfs niet Marokko's nauwste partners, erkent de claims van Marokko over de Westelijke Sahara (Zoubir, 2007b). De jure staat de Westelijke Sahara overigens nog steeds onder Spaanse administratieve controle, omdat de VN nooit het Akkoord van Madrid heeft erkend. Er zijn daarentegen wel een vijvenzeventigtal landen die de DARS erkennen als staat (MEDEA, 2011c). De Europese Unie is officieel neutraal.

Een oplossing die rekening houdt met de verzuchtingen van beide partijen lijkt op korte termijn niet realistisch. De belangen voor Marokko zijn te groot om het gebied op te geven en, ook het Polisario lijkt niet van plan om de roep voor zelfbeschikking in te slikken, hoewel er steeds meer dissidente stemmen te horen zijn in de Westelijke Sahara.

3. Theoretisch kader: Simon Nuttalls 'Coherence and Consistency'

3.1. Coherence and Consistency

3.1.1. Wat zijn 'Coherence and Consistency'?

De samenhang van haar externe beleid is één van de centrale aandachtspunten van de Europese Unie (Hillion, 2008). Vaak slaagt de Unie er niet in om een samenhangend buitenlands beleid te voeren, wat volgens sommigen één van haar grootste problemen is. Volgens Nuttall (2005, p.94) kan het verdedigd worden dat een samenhangend buitenlands beleid wenselijk is, zeker voor de geloofwaardigheid van de Unie als actor in het extern beleid. Een samenhangend beleid is belangrijk om de belangen en waarden van de Unie op internationaal niveau te kunnen verdedigen. Zo werd de EU door haar interne verdeeldheid ten aanzien van de oorlog in Irak in de rest van de wereld als een totaal ongeloofwaardige actor gezien.

Simon Nuttall (2005) bestudeerde de 'coherence' of 'consistency' van de EU-besluitvorming. In de literatuur wordt gediscussieerd over welk van beide woorden het meest geschikt is⁸ (Duke, 2011). In de Engelse versie van het Verdrag betreffende de Werking van de EU (VWEU) wordt 'consistency' gebruikt, terwijl in de Franse en Duitse vertalingen 'coherence' de voorkeur krijgt (Hillion, 2008). In het Nederlands wordt over 'samenhang' gesproken (Eurolex, 2011b, 28 maart). Om moeilijkheden te vermijden opteren we ervoor om in het vervolg van deze paper te spreken over de samenhangendheid van het EU-beleid.

Samenhangendheid valt volgens Christiansen (2001, p. 747) uiteen in twee delen: samenhangend betreffende het institutionele proces enerzijds en de samenhangendheid betreffende de systemische output anderzijds. Dit laatste staat voor de manier waarop het geheel van het door de EU gevoerde beleid een samenhangend geheel vormt. Het eerste staat dan weer voor de mate waarin de Europese actoren op een samenhangende en gecoördineerde wijze beslissingen nemen. Dit komt overeen met het onderscheid dat vele auteurs maken tussen interne (of institutionele) en externe (systemische)

⁸ In het Engels staat 'coherence' voor de "action or fact sticking together" or "a harmonious connection to the several parts of a discourse, system etc., so that the whole hangs together" (Duke, 2011, p. 17). 'Consistency' gaat over "...the quality, state or fact of being consistent". 'Coherence' zou volgens Simon Duke (2011) verwijzen naar een positieve staat, terwijl 'consistency' neutraler zou zijn en daarom in het Engels de voorkeur krijgt. Het Europees Hof van Justitie oordeelde in 2005 in twee arresten dat de lidstaten moeten samenwerken binnen de EU-instituten om de 'coherence & consistency' van de actie en de internationale vertegenwoordiging van de Unie te verzekeren (Hillion, 2008). Ook volgens het EHJ zijn 'consistency & coherence' dus geen synoniemen, maar het Hof verduidelijkte niet welk woord wanneer gebruikt moet worden. Voor een diepgaandere analyse verwijzen we naar Hillion (2008), van pagina 13 tot 17.

samenhangendheid. Simon Nuttall's (2005) opdeling valt onder die 'interne' of 'institutionele' samenhangendheid. Hij maakt daarbij het onderscheid tussen horizontale, verticale en institutionele samenhangendheid. In het volgende punt gaan we hier dieper op in.

3.1.2. Drie soorten samenhangendheid

Zoals reeds aangehaald, maakt Simon Nuttall (2005) het onderscheid tussen drie soorten samenhangendheid: horizontale, institutionele en verticale.

Met een horizontaal samenhangend beleid wordt bedoeld dat het beleid van de EU, gevormd door de verschillende onderdelen van de EU-machine, samenhangend moet zijn, of toch op zijn minst niet onsamenhangend mag zijn. Binnen de Unie is er een sterk onderscheid tussen de verschillende beleidsdomeinen. Die verschillen zijn ook terug te vinden op nationaal vlak, maar het gaat niet noodzakelijk om dezelfde verschillen. Het is een gekend fenomeen dat een beleidsdomein (bijvoorbeeld DG Ontwikkeling) zich afzet tegen een ander domein (bijvoorbeeld DG Landbouw). Dit leidt tot andere beleidskeuzes, waardoor de gemaakte keuzes met elkaar kunnen conflicteren.

Institutionele samenhangendheid is een subcategorie van de horizontale dimensie, maar het vertoont zoveel specifieke kenmerken dat Nuttall (2005, p. 97) het als een afzonderlijke categorie beschouwt. Het betreft de al dan niet samenhangendheid in het externe beleid ten gevolge van de keuze van de lidstaten om op het vlak van buitenlandse zaken twee actoren, de Raad en de Commissie, te laten opereren aan de hand van soms de intergouvernementele en soms de communautaire methode.

Nuttall schreef zijn ideeën neer voor het Verdrag van Lissabon in werking trad. Toch heeft dat Verdrag op het vlak van het GBVB geen grote veranderingen met zich meegebracht⁹. "De Europese Raad blijft belast met de vaststelling van de algemene krachtlijnen en de strategieën van de EU. Op basis daarvan stelt de Raad van de EU uitvoeringsbesluiten op en legt hij deze ten uitvoer". (Europa.eu, 2011b, 23 maart). "De lidstaten en de hoge vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid hebben initiatiefrecht ten aanzien van het GBVB. De hoge vertegenwoordiger oefent dit recht uit met de steun van de Commissie. Bovendien moet de hoge vertegenwoordiger het Europees Parlement geregeld informeren en raadplegen over de tenuitvoerlegging van het GBVB. Hij moet er met name op toezien dat de mening van het Parlement voldoende in aanmerking wordt genomen". Het EP is er met andere woorden dankzij het Verdrag van Lissabon in geslaagd zijn rol uit te breiden.

⁹ Hoewel de pijlerstructuur is afgeschaft (Europa.eu, 2011, 23 maart)

Verticale samenhangendheid staat voor de samenhang tussen het beleid van de Europese instellingen en dat van de lidstaten (Nuttall, 2005). Als landen er niet in slagen om tot een gemeenschappelijke visie te komen, zullen er op EU-vlak geen duidelijke beleidskeuzes gemaakt kunnen worden.

Opmerkelijk is dat hoe verder de EU-integratie zich voltrok, hoe moeilijker het werd om tot een samenhangend beleid te komen (Nuttall, 2005). Doordat de bevoegdheden van de Unie steeds zijn toegenomen, is er steeds meer nood aan onderhandelingen tussen de EU-instellingen, de lidstaten en de verschillende beleidsdomeinen. Het is vaak niet mogelijk om tot één beleidskeuze te komen. Dit fenomeen komt voor in alle bestuursvormen, maar de Unie wordt harder getroffen omdat zij geen centraal orgaan heeft (zoals de regering in staten) die kan ingrijpen als de onsamenhangendheid tussen verschillende beleidskeuzes te groot wordt.

Sinds de Europese Eenheidsakte (SEA – 1987) verplicht het Verdrag de Unie een samenhangende politiek te voeren (Nuttall, 2005). De SEA maakte het Voorzitterschap en de Commissie verantwoordelijk na te gaan of het beleid van de Unie wel samenhangend is. In de daaropvolgende verdragswijzigingen werd deze verplichting telkens lichtjes gewijzigd. Sinds Lissabon ligt de verantwoordelijkheid voor het samenhangend buitenlandse beleid bij de Raad, de Commissie en de Hoge Vertegenwoordiger (Verdrag van Lissabon, 2011, 23 maart). De Hoge Vertegenwoordiger wordt daarvoor bijgestaan door de Europese Dienst voor Extern Optreden.

Daarenboven moet het externe optreden volgens artikel 3 van het EU-Verdrag in samenhang zijn met “...haar gehele externe optreden in het kader van haar beleid op het gebied van externe betrekkingen, veiligheid, economie en ontwikkeling. De Raad en de Commissie zijn verantwoordelijk voor het verzekeren van deze samenhang en werken daartoe samen. Zij dragen, overeenkomstig hun onderscheiden bevoegdheden, zorg voor de uitvoering van dat beleid” (Verdrag van Lissabon, 2011, 23 maart). Deze bepaling lijkt vooral te slaan op het belang van horizontale samenhangendheid (Hillion, 2008, p. 17). In de opeenvolgende verdragen werd steeds meer belang gehecht aan samenhangendheid (Nuttall, 2005, p. 102). Ironisch genoeg leidden zowel de Verdragen van Maastricht, Nice en Lissabon (door de toename aan bevoegdheden) tot minder samenhang.

Het door Nuttall (2005) gemaakte onderscheid is volkomen arbitrair. Meerdere auteurs volgen echter dit onderscheid, zoals Christophe Hillion (2008). Andere auteurs halen andere soorten aan. Zo heeft Simon Duke (2011) het over samenhang tussen de verschillende domeinen van het externe beleid (zoals ontwikkeling, handel, klimaat, peace-building,...), de samenhang tussen deze externe beleidsdomeinen als geheel en de andere beleidsdomeinen en ten slotte over de samenhang tussen het

geïmplementeerde beleid van de externe en andere beleidsdomeinen. De opdeling van Nuttall lijkt ons interessanter, omdat die ook de lidstaten en de verschillende EU-instellingen in rekening brengt.

3.2. Toepassing op de paper

3.2.1. De EU en de Westelijke Sahara

In dit onderzoek willen we nagaan in welke mate het beleid van de Europese Unie ten aanzien van de zoektocht naar een oplossing in het conflict in de Westelijke Sahara samenhangend is. In de literatuur is dit relatief onontgonnen terrein. Slechts een aantal auteurs, zoals Benabdallah (2009) behandelden de rol van de EU in het conflict. De enige 'autoriteit' op dit vlak is Jordi Vaquer i Fanés (2004, 2007).

De Europese Unie, en daar zijn de meeste auteurs het over eens, slaagde er vooralsnog niet in om te wegen op het conflict in de Westelijke Sahara, hoewel de EU de instrumenten en de politieke en economische macht daarvoor heeft. Volgens Vaquer i Fanés (2007) ontbreekt het de lidstaten aan politieke wil om dit te doen. Daarom zal de Unie volgens hem, als ze een significante rol wil spelen bij de oplossing van het conflict, een duidelijker (of met Nutalls (2005) woorden een meer samenhangend) beleid moeten voeren. Hij onderscheidt drie voorwaarden die moeten ingevuld worden vooraleer de EU zo'n rol zou kunnen spelen. Vooreerst is er nood aan een Frans-Spaanse toenadering. Beide zijn ex-koloniale machten in het gebied en hebben een verschillende visie op de regio. Frankrijk is Marokko's belangrijkste Europese bondgenoot, terwijl Spanje volgens Vaquer i Fanés eerder een pro-Sahrawistandpunt verdedigt.

Ten tweede is er volgens Vaquer i Fanés (2007) nood aan een duidelijk VN-plan, opdat de permanente leden van de Veiligheidsraad bereid zouden zijn het plan te implementeren. Dat was volgens hem niet het geval met Baker-I & II. Consensus binnen het GBVB zou volgens Vaquer i Fanés alleen gevonden kunnen worden rond een VN-plan.

Ten derde zou deze oplossing gesteund moeten worden door de lidstaten van de EU die het meest betrokken zijn in het conflict. Volgens Vaquer i Fanés zullen België, Italië en Duitsland niet bereid zijn een oplossing te aanvaarden die Marokko te hard voor het hoofd stoot. Omgekeerd zullen Zweden en Ierland geen plan aanvaarden dat te weinig rekening houdt met de eisen van de Sahrawi-bevolking. Zolang er geen dergelijke oplossing gevonden wordt, is het volgens Vaquer i Fanés onwaarschijnlijk dat de lidstaten binnen de EU tot een consensus zullen komen die de oplossing van het conflict dichterbij brengt.

3.2.2. Samenhangendheid toegepast op de Westelijke Sahara

De belangrijkste reden waarom de EU er volgens Vaquer i Fanés (2007) niet in slaagt om te wegen op het conflict in de Westelijke Sahara is het gebrek aan een samenhangende benadering van de lidstaten. Als we hier Simon Nutalls (2005) 'Coherence and Consistency' bijhalen, zou er volgens Vaquer i Fanés vooral het gebrek zijn aan verticale samenhang in het EU-beleid. In deze paper zullen we de verschillende actoren, de lidstaten, de EU-instellingen en de beleidsdomeinen, één voor één behandelen en op zoek gaan naar de (on)samenhangendheid in hun beleid. We willen nagaan of deze conclusie van Vaquer i Fanés correct is.

Hét beleid tegenover het conflict in de Westelijke Sahara bestaat niet. We onderscheiden verschillende domeinen die de aandacht van de Europese actoren verdient. Ten eerste is er het beleid van elke actor ten aanzien van het conflict zelf. We zullen nagaan hoe elke actor een oplossing dichterbij of verderaf brengt en hoe dit in samenhang is met het beleid van andere actoren. Ten tweede zou de samenhang in het beleid tegenover de schendingen van de mensenrechten in de Westelijke Sahara nagegaan kunnen worden. Een derde aandachtspunt zou de samenhang in de verstrekking van humanitaire hulp kunnen zijn.

In deze paper behandelen we enkel het eerste domein: hoe samenhangend is het beleid van de Europese Unie betreffende het dichterbij brengen van een oplossing van het conflict? Mensenrechten en humanitaire hulp zouden het onderwerp kunnen zijn van een hele andere paper. Dit betekent echter niet dat beide domeinen niet kort aan bod kunnen komen.

Eerst behandelen we de Commissie. We willen nagaan in welke mate er binnen de Commissie verdeeldheid heerst ten aanzien van het conflict. Zal DG Visserij een andere visie hebben dan DG Nabuurschapbeleid of DG Handel? Is er met andere woorden binnen de Commissie sprake van horizontale onsamenhangendheid en indien ja, is er een verschillende visie ten aanzien van een oplossing voor het conflict?

In het daarop volgende hoofdstuk komt het Europees Parlement aan bod. Het EP ziet zichzelf als de enige democratisch verkozen Europese instelling (EP, 2011a, 24 februari). Het Parlement beschouwt het als zijn plicht om de kernwaarden van de EU uit te dragen. Het zal daarom meer de klemtoon leggen op de rechtstaat, de representatieve democratie, sociale rechtvaardigheid en de bescherming van de mensenrechten dan de andere instellingen dat doen. We vragen ons af of de houding van het Parlement bij de zoektocht naar een oplossing voor het conflict institutioneel samenhangend is met de positie van de Commissie. Daar waar Nutalls (2005) institutionele samenhang verwijst naar het verschil tussen de communautaire en de intergouvernementele methode, passen we die opdeling aan.

Institutionele samenhang staat voor ons voor de samenhang tussen het beleid van de Commissie, de Raad en het Europees Parlement. Dit valt samen met Christiansens (2001) *inter-institutional coherence*. Hoewel deze drie actoren vaak als een unitaire actor worden gezien, zijn ze dit in de realiteit niet. Vaak bewandelen ze elk hun eigen weg. In deze paper gaan we na of dit het geval is voor het conflict in de Westelijke Sahara. Na het Parlement komt de Raad aan bod. We geven een overzicht van hoe de Raad zich opstelt tegenover het conflict. We gaan dit standpunt toetsen aan de positie van de Commissie en van het Europees Parlement. Uiteindelijk willen we nagaan of er sprake is van institutionele samenhang tussen deze EU-instellingen bij de zoektocht naar een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara.

Volgens Vaquer i Fanés (2007) zou het gebrek aan samenhang in het beleid van bovenstaande actoren beperkt moeten zijn. Problematischer is de houding van de lidstaten: zowel onderling als tussen de lidstaten en de EU-instellingen verwachten we een gebrek aan samenhang in hun houding ten opzichte van het conflict in de Westelijke Sahara. Centraal in deze paper staan Spanje, de oud-kolonisator van de Westelijke Sahara, en Frankrijk, waar er nog steeds een paternalistisch en verantwoordelijkheidsgevoel bestaat ten aanzien van de zuidkust van de Middellandse Zee (Daguzan, 2009). Deze landen pikken we eruit omdat de EU volgens Vaquer i Fanés (2007) pas zal kunnen wegen op het conflict als beide landen hun onderlinge geschillen in hun houding tegenover de regio wegwerken. Ook zullen we enkele andere Europese landen kort behandelen en zullen we nagaan of er sprake is van verticale (on)samenhang in het beleid van de lidstaten. Na al deze elementen te hebben behandeld, zouden we volgend schema moeten kunnen invullen:

	EC	EP	Raad	FR¹⁰
Europese Commissie	Horizontale samenhang?			
Europees Parlement	Institutionele samenhang?			
Raad	Institutionele samenhang?	Institutionele samenhang?		
Frankrijk	Verticale samenhang?	Verticale samenhang?	Verticale samenhang?	
Spanje	Verticale samenhang?	Verticale samenhang?	Verticale samenhang?	Verticale samenhang?

¹⁰ Frankrijk

In onze conclusie willen we verklaren in welke mate het EU-beleid ten aanzien van de zoektocht naar een oplossing in het conflict in de Westelijke Sahara samenhang vertoont. We zullen nagaan of Vaquer i Fanés (2007) zijn conclusie, dat de grootste verdeeldheid binnen de EU zich op het niveau van de lidstaten bevindt, waarmee hij vooral de tegenstelling tussen Spanje en Frankrijk centraal stelt, correct is. Daarvoor lijkt bovenstaand schema ons nuttig. Het antwoord op die vraag zal ons helpen onze uiteindelijke onderzoeksvraag te beantwoorden. We willen het antwoord kennen op de vraag 'hoe samenhangend het beleid van de EU ten aanzien van het zoeken naar een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara is'. We verwachten dat het beleid van de EU ook samenhangend zal zijn met het internationaal recht (en dat de EU dus het zelfbeschikkingsrecht voor de bevolking van de Westelijke Sahara zal respecteren) omdat dit één van de centrale principes van het externe beleid van de EU is (Verdrag van Lissabon, 2011, 23 maart). Om op deze vragen te kunnen antwoorden, moeten we eerst nagaan hoe het zit met de horizontale, institutionele en verticale samenhang van het EU-beleid bij het zoeken naar een oplossing.

3.2.3. Wie doet wat?

Vooraleer we met onze analyse starten, willen we een praktisch probleem van de baan ruimen. De rol van Frankrijk of die van het Parlement in het conflict is eenvoudig af te bakenen. Die van de Europese Commissie of van de Raad veel minder. Wat is nu precies een bevoegdheid van de Commissie en wanneer treedt de Raad op? De oprichting van een European External Action Service (EEAS) heeft dit er niet eenvoudiger op gemaakt. Daarom willen we eerst even het Gemeenschappelijk Buitenland en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de Unie verduidelijken.

Het Gemeenschappelijk Buitenland en Veiligheidsbeleid van de Europese unie werd ingevoerd met het Verdrag van Maastricht, dat in werking trad in 1993 (europa.eu, 2011b, 29 maart). Dat verdrag voerde de pijlerstructuur in, waarvan het GBVB de tweede pijler vormde. Het GBVB werd gecreëerd opdat de EU met één stem zou gaan spreken op het internationale toneel, maar het is zeer intergouvernementeel van aard. Met het Verdrag van Amsterdam (1997) werd de functie van Hoge Vertegenwoordiger van het Buitenlands Beleid ingevoerd. Deze persoon zou de Europese diplomatie meer zichtbaar moeten maken. Het Europees Parlement, dat enkel op regelmatige basis geïnformeerd werd, en het Europees Hof van Justitie werden buiten het GBVB gehouden (Dover, 2003, p. 241).

Voor het Verdrag van Maastricht bestond er al een voorzichtige samenwerking op buitenlands vlak binnen de Europese Gemeenschap (Dover, 2003, p. 239). Deze Europese Politieke Samenwerking

(EPS) kwam tot stand na een Top in Luxemburg (1970). Het doel van de EPS was om de Europese Gemeenschap meer te betrekken bij het buitenlandse beleid van lidstaten. Dit gebeurde op basis van vrijblijvend overleg tussen de ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten. Deze EPS werd in met SEA in het Verdrag opgenomen.

De pijlerstructuur werd met het Verdrag van Lissabon afgeschaft, maar voor het GBVB is er weinig veranderd (europa.eu, 2011d, 29 maart). Ook werd de functie van Hoge Vertegenwoordiger van het Buitenlandse Beleid afgeschaft. Via Lissabon werd de European External Action Service opgericht, die geleid wordt door de Hoge Vertegenwoordiger van de EU voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid. De EEAS is een sui generis instelling (Raad van de Europese Unie, 2011, 27 maart). De Dienst 'zweeft' tussen de Raad en de Commissie. Binnen de structuur van dit onderzoek kunnen we de EEAS moeilijk plaatsen, maar eigenlijk is dat geen probleem. Sinds de inwerkingtreding van het Lissabon-verdrag op 1 december 2009, valt er weinig nieuws te rapen van op het Westelijke Saharafront, waardoor die Dienst weinig aan bod zal komen.

Onze analyse zal vooral betrekking hebben op de jaren '90 en het begin van deze eeuw, toen het GBVB volgens de Maastricht-regels verliep (en uiteindelijk wijken de Lissabon-regels daar nauwelijks van af). Daarbij was de Raad het centrum van de besluitvorming (europa.eu, 2011d, 29 maart). De Europese Raad zette de grote lijnen uit en de Raad nam de uiteindelijke beslissingen. De Commissie en het Parlement speelden een minder belangrijke rol. Beslissingen genomen binnen de tweede pijler, kwamen met andere woorden op intergouvernementele wijze – dus na onderhandelingen tussen de lidstaten – tot stand.

Niet alle handelingen van de EU ten aanzien van de Westelijke Sahara vallen echter onder het GBVB. Het Nabuurschap- of het handelsbeleid valt onder de gewone besluitvormingsprocedure (het Verdrag van Maastricht sprak van de medebeslissingsprocedure), waarbij zowel de Commissie, dat het initiatiefrecht bezit, en de Raad en het Parlement, die de voorstellen moeten goedkeuren, een rol spelen (Vos, 2008). In wat volgt, zullen we aangeven wanneer een beslissing onder het GBVB werd genomen. Als er niet duidelijk naar het GBVB verwezen wordt, kan de lezer ervan uitgaan dat er via de medebeslissingsprocedure/gewone besluitvormingsprocedure werd beslist. Onder de Maastricht-regels viel het GBVB onder de tweede pijler, terwijl de medebeslissingsprocedure onder de eerste pijler was ondergebracht.

4. Rol van de Europese Commissie

4.1. Inleiding

De Europese Commissie vertegenwoordigde binnen de pijlerstructuur de Europese Unie op het internationale toneel. De Commissie was onder andere verantwoordelijk voor de externe handelspolitiek en het onderhandelen van akkoorden met derden (Dover, 2003).

De samenwerking tussen Marokko en de Europese Commissie gaat terug tot 1969, toen een akkoord werd afgesloten waardoor Marokko voor vijf jaar gebonden werd aan de EEG (MEDEA, 2011b, 26 maart). Dit akkoord had vooral commerciële doeleinden. Sindsdien sloot de Europese Unie heel wat akkoorden af met Marokko, waardoor Marokko de eerste partner van de Unie in de Maghreb is geworden. Het gaat om bilaterale akkoorden en de meeste werden afgesloten in het kader van het *Euro-mediterraan Partnerschap*¹¹ (EMP), dat werd opgestart in november 1995 in Barcelona, waardoor het bekend staat als het *Barcelona-proces*.

In wat volgt zullen we kijken hoe de Europese Commissie een rol heeft gespeeld ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara. Daarbij mogen we niet uit het oog verliezen dat de Commissie veeleer het dak is van een constructie die bestaat uit verschillende directoraten-generaal. Het is dus mogelijk dat de visie van DG Handel verschilt van die van ECHO of van DG Nabuurschapbeleid. In het vervolg van dit hoofdstuk zullen we eventuele verschillen tussen deze benaderingen zoeken. We willen een antwoord vinden op twee vragen: wat is de rol van de Europese Commissie bij de zoektocht naar een oplossing voor het conflict en in welke mate is de houding van de verschillende directoraten-generaal daarbij samenhangend? Het gaat in dit geval om horizontale samenhang.

4.2. De rol van de Europese Commissie bij het conflict

In deze sectie gaan we na hoe de directoraten-generaal van de Commissie, betrokken bij het externe beleid, zich verhouden tot het conflict in de Westelijke Sahara. We behandelen DG Handel, DG Nabuurschapbeleid, DG Visserij, ECHO, maar beginnen doen we met het intussen opgegeven DG

¹¹ Het Euro-mediterraan Partnerschap (EMP) heeft als doel het "...in het Middellandse-Zeegebied een gemeenschappelijke ruimte van vrede, stabiliteit en welvaart te creëren door middel van een intensivering van de dialoog op het gebied van politiek en veiligheid, een economisch en financieel partnerschap en een sociaal, cultureel en menselijk partnerschap" (europa.eu, 2011a, 26 maart).

Externe Betrekkingen (DG RELEX). Belangrijk is dat deze opdeling niet altijd volledig strookt met de realiteit. Dit komt door de complexiteit van de interne werking van de Commissie. De gemaakte opdeling is vooral praktisch van aard. Zo wordt DG Ontwikkeling niet afzonderlijk behandeld, omdat door de overlappingsen in het beleid de ontwikkelingsprogramma's bij andere secties aan bod zullen komen.

4.2.1. DG RELEX / EEAS

Volgens de Maastricht-regels ondersteunde het Directoraat-Generaal voor Externe Betrekkingen (DG RELEX) het GBVB (Joos, Kessler & Sabathil, 2008). De belangrijkste prioriteiten voor DG RELEX waren het onderhouden van de relaties van de Unie met derden en het managen van de Delegaties van de Commissie. Daarnaast coördineerde het directoraat-generaal de deelname van de Commissie aan het GBVB en onderhield het de relaties van de Commissie met een aantal internationale organisaties, zoals de VN en de OESO. De Commissaris voor Externe Betrekkingen werkte daarvoor nauw samen met de Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB en het roterend voorzitterschap. Daarenboven was DG RELEX verantwoordelijk voor het Euro-mediterraan Partnerschap (EMP). Met het Verdrag van Lissabon werd DG RELEX opgenomen in de toen opgerichte EEAS.

Sinds 2001 baseert de Europese Commissie haar programma voor hulpverstrekking op *Country Strategy Papers* (CSP) (Orbie & Versluys, 2008). In deze papers wordt een strategisch raamwerk uitgebouwd voor de prioriteiten in een bepaalde regio of land. De CSPs hebben een looptijd van zeven jaar (EC ENP, 2011c, 30 maart). De prioriteiten betreffen zowel ontwikkelingshulp, als andere activiteiten (Orbie & Versluys, 2008). Elke CSP bevat een *National Indicative Programme* (NIP), waarin wordt weergegeven op welke domeinen EU-middelen zullen worden ingezet. Deze NIPs bestonden al voor de invoering van de CSPs en hebben een looptijd van drie jaar. De CSPs worden opgesteld in overleg tussen alle betrokken Commissies, maar we behandelen het bij DG RELEX omdat de EEAS de coördinatie ervan naar zich toegeroepen heeft. Ook wordt bij het opstellen van deze Strategische Papers gepoogd nationale regeringen, andere donoren en vertegenwoordigers van de civil society van de landen die hulp ontvangen te betrekken.

De eerste CSP met Marokko liep van 2002 tot 2006 (EEAS, 2011c, 30 maart). Daarin wordt (in een voetnoot) vermeld dat de oplossing van het conflict in de Westelijke Sahara de eerste prioriteit is van de Marokkaanse regering en dat de Commissie het Baker-I-plan (dat door het Polisario werd verworpen) steunt. Verder wordt niet naar het conflict verwezen, wat vreemd is als het effectief de eerste prioriteit van de Marokkaanse regering zou zijn.

In de tweede CSP, die loopt van 2007 en 2013, wordt nog steeds verwezen naar het Baker-I-voorstel, terwijl dat voorstel volkomen achterhaald is (EEAS, 2011d, 30 maart). In 2007 was VN-resolutie 1495, gebaseerd op het tweede Baker-plan, de basis voor een oplossing van het conflict. Marokko kon zich vinden in Baker-I, maar niet in de tweede versie van het plan. Doet de Europese Commissie hiermee een slinkse en verborgen toegift aan Marokko? Het lijkt er alvast op. De Commissie wijkt hiermee af van haar officiële mededelingen, waarin ze steeds aangeeft de VN-oplossingen te steunen. Dit ruikt in elk geval naar hypocrisie.

Ook heeft de EU geen permanente delegatie in de Westelijke Sahara, waar ze dat bijvoorbeeld wel heeft in de Palestijnse gebieden (EEAS, 2011f, 13 mei). De Unie denkt er zelfs aan om een diplomatiek bureau te vestigen in Benghazi, waar het hoofdkantoor van de Libische Nationale Overgangsraad is gevestigd (De Standaard, 2011b, p. 15). Die Raad verenigt de Libische oppositie in diens gewapende strijd tegen het Kadhafi-regime. De eventuele vestiging betekent niet dat de EU de Overgangsraad erkent; die wordt wel gezien als een geloofwaardige gesprekspartner. De DARS heeft zo een statuut nooit bereikt.

4.2.2. DG Handel

Voor Marokko is de Europese Unie de belangrijkste handelspartner (EC Trade, 2011, 27 maart). De EU is verantwoordelijk voor zestig percent van Marokko's handelsinkomsten. Belangrijk in de handelsrelaties is bovenstaande Associatieakkoord. Tegen 2012 zouden de tariefbarrières voor industriële goederen ontmanteld moeten zijn.

De vraag rijst of in de handelsakkoorden met Marokko de Westelijke Sahara wordt gezien als onderdeel van Marokko of niet. De EFTA en de VS hebben al eerder laten horen dat de Westelijke Sahara buiten hun akkoord met Marokko valt (Afrol News, 2011, 30 maart). Daardoor slaat de overeenkomst bijvoorbeeld niet op de Bou Craa-mijn en de olievelden voor de kusten van de Westelijke Sahara. De Europese Commissie heeft zich hierover nog niet uitgesproken. Op 10 februari 2011 stelde Europees Parlementslid João Ferreira van de GUE/NGL-fractie hierover een vraag aan de Europese Commissie (EP, 2011f, 30 maart). Hij wilde onder andere weten of de Commissie kon garanderen dat het vrijhandelsakkoord met Marokko niet sloeg op grondstoffen uit de Westelijke Sahara. De Europese Commissie heeft voorlopig nog niet geantwoord.

De Europese Commissie onderhandelde recent een nieuw handelsakkoord met Marokko over de liberalisering van landbouwproducten (EP, 2011g, 30 maart). In de overeenkomst werd onder andere ook de verlenging van het visakkoord van 2005 besloten (waar we in punt 5.3.4. dieper op ingaan) (Eucofel, 2011, 30 maart). De juridische dienst van het Europees Parlement noemde het akkoord illegaal, omdat het ook van toepassing is op producten die afkomstig zijn uit de Westelijke Sahara, zonder dat de Sahrawi's ervoor vergoed of geraadpleegd werden. Het Franse bedrijf Azura anticipeert alvast op het akkoord en kocht voor 100 000 ton aan groenten en fruit aan uit Marokko, waaronder 91000 ton tomaten. Een groot deel daarvan zou volgens de Spaanse landbouworganisatie COAG geproduceerd zijn in de Westelijke Sahara. Als de Europese Commissie dit laat gebeuren en geen onderzoek instelt, erkent ze de facto de claims van Marokko op de Westelijke Sahara. Het akkoord is wel nog niet goedgekeurd door het Europees Parlement. De stemming staat voorlopig geprogrammeerd op de agenda van de junizitting in Straatsburg.

Bovenstaand voorbeeld toont de dubbelzinnige handelswijze van de Europese Commissie ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara. Door niet te beklemtonen of de Westelijke Sahara al dan niet tot een akkoord behoort, laat ze ruimte voor interpretatie. Daardoor kan Marokko producten uit de Westelijke Sahara naar Europa exporteren, hoewel het internationaal recht dit verbiedt¹². Onder het Associatieakkoord vallen drie soorten goederen van welke het geweten is dat ze uit de Westelijke Sahara afkomstig zijn en waarvoor de Unie een gereduceerd of geen grenstarief aanrekent (Koury, 2007). Het gaat om vis en daaraan verbonden producten, mineralen (waaronder fosfaat) en zand. Laat deze nu net de goederen zijn die Marokko het vaakst exporteert naar de EU. Hoewel de Europese Commissie zegt dat de Westelijke Sahara niet onder het Associatieakkoord en onder verschillende handelsakkoorden valt, blijkt dit in de werkelijkheid vaak anders te zijn.

4.2.3. DG Nabuurschapbeleid

Het *Europees Nabuurschapbeleid* (ENP) werd opgestart in 2004 (EC ENP, 2011d, 30 maart). Het doel ervan is om twistpunten tussen de EU en haar burens uit de weg te gaan en de welvaart, de stabiliteit en de veiligheid van de buurlanden van de Unie te vergroten. Het nabuurschapbeleid werd voor het eerst uitgewerkt in het *Wider Europa*-programma (2003) en later in de *European Neighbourhood Policy* (2004). Deze strategie geeft aan hoe de EU wil samenwerken met de betrokken staten. De ENP richt zich hoofdzakelijk op bilaterale akkoorden tussen de Unie en de partnerlanden. Het is het dak boven

¹² Volgens de VN is de "...exploitation of natural resources in a non-autonomous territory..." alleen toegestaan "...if it benefits local populations, is carried out in their name or in consultation with them", wat in dit geval niet zo is. Marokko houdt de opbrengsten van het akkoord voor zichzelf (VN, 2011b, 4 april; Shelley, 2004).

verschillende andere programma's, zoals de *Unie voor het Middellandse Zeegebied* (UfM), de in 2008 doorgevoerde herlancering van het Euro-Mediterraan Partnerschap.

Het eerste akkoord dat binnen het Euro-Mediterraan Partnerschap, dat we in deze sectie behandelen omdat het als een voorloper van het ENP kan beschouwd worden, werd ondertekend, was het *Associatieakkoord* met Marokko uit 1996, dat in 2000 in werking trad. Bedoeling van het akkoord was een vrijhandelszone te creëren tussen Marokko en de Unie. De Europese Dienst voor Extern Optreden (EEAS, 2011a, 26 maart) verklaart over het Associatieakkoord dat “The respect for human rights and democratic principles guides the internal and international policy of both Morocco and the Community and constitutes an essential and positive element of the Agreement”. De Commissie had tijdens de onderhandelingen blijkbaar een normatieve visie voor ogen. Toch wordt er in het akkoord met geen woord gerept over het conflict in de Westelijke Sahara (Eurolex, 2011a, 26 maart). Dit is trouwens het geval voor alle akkoorden met Marokko (EP, 2011d, 26 maart). Volgens sommigen wijst dit erop dat de Commissie de Westelijke Sahara als onderdeel van het Koninkrijk beschouwt. De Commissie ontkent dit door te verwijzen naar artikel 94 van het Associatieakkoord, dat zegt dat het akkoord enkel van toepassing is op het Koninkrijk Marokko¹³ (EP, 2011e, 26 maart). De claims van Marokko op de Westelijke Sahara worden internationaal niet erkend, waardoor volgens de Commissie deze verwijzing volstaat om duidelijk te maken dat ze dit ook niet doet. Een erg duidelijk statement van de Commissie is dit niet, want volgens het Marokkaanse recht is de Westelijke Sahara Marokkaans grondgebied, waardoor volgens Marokko de Westelijke Sahara wel onderdeel vormt van het Associatieakkoord.

Via het ENP biedt de Unie haar burenen een geprivilegieerd partnerschap en werkt het aan de opbouw van gemeenschappelijke waarden, zoals democratie, mensenrechten, de rechtstaat, good governance, een markteconomie en duurzame ontwikkeling in de buurlanden. Centraal daarbij staan bilaterale *Actieplannen*. Deze bestaan uit een agenda voor politieke en economische hervormingen op basis van een aantal prioriteiten op korte en middellange termijn. Deze actieplannen worden onderhandeld door de Commissie en moeten vervolgens de goedkeuring krijgen van de Raad en het Parlement. De Commissie publiceert jaarlijks ‘*Progress Reports*’, waarin de vooruitgang van de partnerlanden betreffende de beloofde hervormingen wordt nagegaan.

Wat opvalt in het Actieplan met Marokko, is dat elke verwijzing naar het conflict in de Westelijke Sahara ontbreekt (EEAS, 2011a, 25 maart). Vooraleer er een Actieplan wordt opgesteld, werkt de Commissie een *Country Report* uit, waarin de prioriteiten voor elk land worden gedefinieerd (EC

¹³ “This Agreement shall apply, on the one hand, to the territories in which the Treaties establishing the European Community and the European Coal And Steel Community are applied and under the conditions laid down in those Treaties and, on the other hand to the territory of the Kingdom of Morocco” (Eurolex, 2011, 26 maart).

ENP, 2011b, 30 maart). In het Rapport over Marokko (2004) wordt wel verwezen naar de Westelijke Sahara (EC ENP, 2011b, 30 maart). Verder dan de vaststelling "...Morocco claims sovereignty over the Western Sahara, which is also claimed by the Polisario Front" en een korte geschiedenis van het conflict, komt de Commissie niet.

De Mediterrane landen werden in het kader van het Barcelona-proces voornamelijk gesteund via het *MEDA-fonds* (europa.eu, 2011c, 30 maart). Het fonds werd opgestart bij de lancering van het EMP in 1996 en werd herzien in 2000 (MEDA-II). De EU wilde via het fonds de politieke stabiliteit en de democratie in de Mediterrane landen versterken. Ook ondersteunde het fonds de invoering van een Euro-mediterrane vrijhandelszone en droeg het bij aan de ontwikkeling van de economische en maatschappelijke samenwerking. Ten derde bevatte het fonds een humane en culturele dimensie. Het geld werd voornamelijk op bilaterale wijze verstrekt. In 2007 ging het MEDA-programma op in het ruimere *European Neighbourhood and Partnership Instrument* (ENPI) (EC ENP, 2011c, 30 maart). Marokko ontvangt jaarlijks ongeveer 200 miljoen euro, wat het land de grootste ontvanger maakt binnen de ENP.

In 2008 verwierf Marokko als eerste ENP-partnerland een 'Geavanceerd Statuut' (FRIDE, 2011, 27 maart). Dit Statuut leidt tot het intensifiëren van de bilaterale diplomatieke en handelsrelaties tussen de EU en Marokko. Het gaat over het verdiepen van de politieke dialoog, van culturele en menselijke uitwisseling, over handelsliberalisering, over het aanpassen van de Marokkaanse economie aan de standaarden van de interne markt en over de Marokkaanse deelname aan EU-programma's. EU-bureaucraten geloven dat "...by getting Morocco into the European machinery, it will be irreversibly tied to Europe". De clausules van het Geavanceerd Statuut verwijzen naar het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (Jaidi & Martin, 2010). Volgens de Commissie maakten, ondanks het feit dat het conflict in de Westelijke Sahara onopgelost bleef, de relaties tussen Marokko en de EU zeer veel vooruitgang (EP, 2011n, 2 april). Brussel beweert dat door deze sterke relatie Marokko heel wat democratische hervormingen heeft doorgevoerd en dat beloond moet worden. Op deze manier zal Marokko volgens de Commissie nog meer respect voor de mensenrechten aan de dag leggen.

Achteraf bekeken is het, gezien de talrijke meldingen van schendingen van de mensenrechten in de Westelijke Sahara, vreemd dat Marokko dit statuut kon bekomen. De zaak-Aminatou Haidar van eind 2009, nadat Marokko het Statuut verwierf, wijst erop dat we serieus kunnen twijfelen of Marokko dit statuut wel verdiende en of het land echt wel zo gebonden is aan de EU (FRIDE, 2011, 27 maart). De Commissie gaf overigens aan tevreden te zijn dat de Marokkaanse autoriteiten uiteindelijk toestonden dat Aminatou Haidar terug naar huis kon keren en dat de EU en Marokko "...zullen doorgaan met hun dialoog in het kader van de "geavanceerde positie" die aan Marokko is toegekend en die een

aanvullend instrument voor het verdiepen van dialoog en begrip vormt. De betrekkingen tussen de EU en Marokko hebben in de afgelopen jaren belangrijke vorderingen gemaakt, wat heeft bijgedragen tot een evolutie in de richting van democratische hervormingen in het land" (EP, 2011h, 30 maart). Over de eigenlijke redenen van de zaak – het conflict an sich – spreekt de Commissie zich wederom niet uit. Dat Haidar bij haar terugkeer in Marokko meteen onder huisarrest werd geplaatst, vergeet de Commissie ook te melden.

4.2.4. DG Visserij

In het Akkoord van Madrid had Spanje voordelige visconcessies bedongen bij Marokko (Shelley, 2004). Spanje mocht volgens bepaalde quota vissen voor de kusten van Marokko en de Westelijke Sahara. Toen Spanje lid werd van de Europese Unie, in 1986, werden de onderhandelingen over het visakkoord een bevoegdheid van de Europese Commissie. In 1988 werd een eerste visakkoord gesloten tussen de EU en Marokko. Europese vissers mochten volgens dat akkoord vissen in "...all waters over which Morocco has sovereignty or jurisdiction". De Westelijke Sahara werd niet in het akkoord vernoemd en de Commissie weigerde later te verduidelijken of het akkoord ook van toepassing was op die regio. Het akkoord was oorspronkelijk voor vier jaar geldig, maar werd verlengd tot 1995. In het vernieuwde akkoord werd de haven van Dakhla genoemd, een stad in de Westelijke Sahara. De Marokkaanse autoriteiten zouden bij een overtreding Europese schepen kunnen verplichten om naar die haven te varen. Op deze manier werd impliciet duidelijk dat het akkoord ook van toepassing was op de Westelijke Sahara. De Europese Commissie schond hiermee het internationaal recht, want Marokko heeft niet het recht om de visgebieden voor de kusten van de Westelijke Sahara te exploiteren¹⁴. Die rechten liggen de jure bij Spanje zelf, omdat het land officieel nog steeds de administratieve macht in de Westelijke Sahara is (Miguel, 2007). In de realiteit is dit echter totaal achterhaald.

Marokko zag dit akkoord alvast als een legitimatie van zijn claims op de Westelijke Sahara (Vaquer i Fanés, 2003). Ook in 1995 werd het akkoord verlengd, maar de EU betaalde een veel hogere prijs voor minder licenties. In 1999 kon geen nieuw akkoord meer gesloten worden. Marokko was bang dat zijn voorraden te snel leeggevestigd zouden worden (MEDEA, 2011a, 27 maart).

In 2005 sloot de EU een nieuw visakkoord af met Marokko (EC Fisheries, 2011, 23 februari). Het akkoord was beperkter dan de voorgaande en liep tussen 27 februari 2007 en 27 februari 2011. Het liet

¹⁴ Volgens de VN is de "...exploitation of natural resources in a non-autonomous territory..." alleen toegestaan "...if it benefits local populations, is carried out in their name or in consultation with them", wat in dit geval niet zo is. Marokko houdt de opbrengsten van het akkoord voor zichzelf (VN, 2011b, 4 april; Shelley, 2004).

Europese vissers toe te vissen voor de Marokkaanse kusten, in ruil voor een jaarlijkse Europese contributie van 36,1 miljoen euro. Er werd in het verdrag geen onderscheid gemaakt tussen de Marokkaanse kustgebieden en die voor de Westelijke Sahara. De Commissie koos opnieuw voor onduidelijkheid omtrent haar houding tegenover de Westelijke Sahara.

Het Polisario verzette zich heftig tegen deze deal; het vond dat de EU geen rekening hield met de rechten van de Sahrawi's. Ze zagen in het akkoord een bevestiging van de Marokkaanse claims op het gebied (Rankin, 2011). In februari 2011 werd het akkoord met een jaar verlengd (Reuters, 2011). De Commissie beantwoordde de kritiek op deze verlenging door erop te wijzen dat het slechts voor één jaar is (EP, 2011i, 30 maart). Ze wil Marokko de tijd geven om aan te tonen dat het akkoord wel degelijk voordelen bevat voor de Sahrawi's. De Commissie vergeet dat Marokko dit al vijf jaar geleden had moeten aantonen. Het Europees Parlement moet het akkoord nog goedkeuren¹⁵. Het is lang niet zeker dat dit zal gebeuren. Waarschijnlijk wordt er in juni over gestemd.

De Marokkaanse regering beseft maar al te goed dat ze door haar grote visvoorraden een sterke troef achter de hand heeft in de onderhandelingen met de Europese Unie (Vaquer i Fanés, 2003). Het is ook duidelijk dat op vlak van visserij de Europese Commissie enkel haar belangen nastreeft. Marokko heeft de EU zo ver gekregen dat ze via de visakkoorden de Marokkaanse claims op de Westelijke Sahara bevestigd heeft. Het internationaal recht wordt genegeerd, zodat vissersboten van de Unie erop los kunnen vissen.

4.2.5. ECHO

Sinds haar oprichting in 1993 heeft de European Commission's Humanitarian Aid Office (ECHO) steeds hulp verstrekt aan de Sahrawivluchtelingen (ECHO, 2011, 27 maart). ECHO werkt hiervoor samen met het Wereldvoedselprogramma en het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN. Vandaag is de EU de grootste verstrekker van noodhulp voor de Sahrawivluchtelingen. In totaal verschaft de EU al voor 150 miljoen euro aan noodhulp.

Sinds 1976 leven er tussen de 90 000 en 165 000 Sahrawi's in vluchtelingenkampen in de Tindouf-regio in het uiterste westen van Algerije. Ze overleven er verspreid over vier kampen in de woestijn en er is nauwelijks een mogelijkheid om in basisbehoeftes te voorzien. ECHO probeert tegemoet te komen aan het gebrek aan deze basisbehoeftes door de verspreiding van voedsel, water en medicijnen. De EU verstrekt niet zozeer hulp aan de bevolking in de Westelijke Sahara, maar veeleer aan de

¹⁵ Sinds Lissabon moeten Internationale visakkoorden door het EP worden goedgekeurd, voordien kon het enkel aanbevelingen doen (Europees Parlement, 2011c).

Sahrawi-vluchtelingen in Algerije. In 2010 maakte ECHO 10 miljoen euro vrij om de levensomstandigheden van de vluchtelingen te verbeteren (ECHO, 2011, 27 maart). De helft van dit budget dient voor watervoorziening.

De laatste jaren probeert de Commissie haar ontwikkelingshulp te scheiden van politieke acties (Versluys, 2008). Tijdens de jaren '90 gebeurde het soms dat de Commissie ECHO gebruikte als politiek instrument of om ontwikkeling te stimuleren waar dat langs de gangbare wegen niet mogelijk was. Vandaag staat de neutraliteit van de hulp voorop, zodat de hulpverstrekkers op het terrein niet kunnen beschuldigd worden van partijdigheid. De EU verstrekt dus heel wat middelen om het leven van de Sahrawi's in de vluchtelingenkampen draaglijker te maken, maar een politieke boodschap wordt hier niet mee gegeven.

4.3. Conclusie

4.3.1. Wat is de rol van de Europese Commissie?

Het is vreemd te constateren dat de Europese Commissie het conflict in de Westelijke Sahara doodzwijgt. In de Country Strategy Papers en de National Indicative Programs over Marokko komt het alvast nauwelijks of niet aan bod. Ook heeft de EU geen delegatie in de Westelijke Sahara. Nochtans noemt de Commissie een oplossing van het conflict cruciaal voor de stabiliteit en de ontwikkeling van de regio (EEAS, 2011d, 30 maart). De Commissie hecht zeer veel belang aan de Mediterrane zone, wat blijkt uit alle programma's en fondsen die zijn opgezet. De vraag blijft waarom ze zo passief blijft ten aanzien van een conflict dat, zolang er geen oplossing wordt gevonden, als een donkere schaduw boven de regio blijft hangen. De Europese Commissie voert een vrij minimalistische politiek: ze heeft zich nooit de moeite genomen een mogelijke oplossing aan te reiken. Als het conflict wordt vermeld, zegt de Commissie steevast een VN-oplossing te steunen en probeert ze voor het overige de kwestie te omzeilen. Het zou kunnen dat de Commissie bang is om de huidige (relatief) stabiele situatie aan het wankelen te brengen. De revoluties in Egypte en Tunesië toonden alvast aan dat dit de foute tactiek is. De Commissie komt binnenkort op de proppen met een nieuwe versie van het Nabuurschapbeleid (European Voice, 2011, 30 maart). Misschien bevat die nieuwe elementen.

Geen enkele staat ter wereld erkent de claims van Marokko op de Westelijke Sahara, maar de positie van de Europese Commissie bij het zoeken naar een oplossing is wel zeer ambigu. In de CSP 2007-2013 lijkt de Commissie zich plots achter Marokko te scharen en in de visakkoorden tussen de EU en

Marokko ziet deze laatste een erkenning van zijn claims op de Westelijke Sahara. Die akkoorden beslaan immers ook de kusten voor het gebied. In het akkoord van 2005 wordt het niet met zoveel woorden gezegd, maar het blijkt wel uit de praktijk. Hoe kan het dat een instelling van de EU, die democratie, de rechtstaat en mensenrechten en respect voor het internationaal recht als haar kernwaarden beschouwt, deze waarden flagrant schendt als er concrete belangen op het spel staan?

Door het Europees Nabuurschapbeleid heeft de Europese Unie nochtans een grote invloed op Marokko. Jaarlijks stroomt er 200 miljoen euro naar het Koninkrijk ter ondersteuning van allerlei hervormingsprojecten. Daarnaast is de EU levensbelangrijk voor de Marokkaanse economie: 60 percent van de Marokkaanse export gaat naar de EU. De Commissie wendt deze macht niet aan om Marokko onder druk te zetten om de VN-oplossing voor het conflict te aanvaarden. Marokko kan doorgaan met het niet-respecteren van het zelfbeschikkingsrecht van de Sahrawi en het schenden van de mensenrechten in de Westelijke Sahara, terwijl het toch als eerste land binnen de ENP een Geavanceerd Statuut verkreeg. Waarschijnlijk kreeg het Koninkrijk dat Statuut vooral omwille van de doorgevoerde economische hervormingen. De Commissie beweert wel dat bij elke bijeenkomst met de Marokkaanse vertegenwoordigers Marokko wordt aangespoord om de mensenrechten te respecteren, maar in de realiteit is daar in de Westelijke Sahara weinig van te zien

4.3.2. Horizontale coherentie: een eerste conclusie

Het klinkt cynisch, maar het beleid van de Europese Commissie ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara is behoorlijk samenhangend. De Commissie zwijgt het conflict gewoon dood. Slechts een aantal keer gaf de Commissie aan dat ze de VN-oplossing steunt. Voor het overige vermijdt de Commissie uitspraken over het conflict om Marokko niet voor het hoofd te stoten. De meest pijnlijke stilte valt omtrent het visserijbeleid, waarbij de Commissie weigert te verduidelijken of de kusten voor de Westelijke Sahara onder het afgesloten akkoord vallen. De laatste jaren ontkent de Commissie dat de Westelijke Sahara deel uitmaakt van het akkoord, maar uit de realiteit blijkt dat de vork anders in de steel zit.

De Commissie beweert achter een onderhandelde oplossing binnen het VN-kader te staan. Zelf wil ze zich niet mengen in het conflict. De Commissie heeft nooit een mogelijke oplossing voor het conflict aangereikt: ze houdt zich opvallend op de vlakte. We kunnen alvast concluderen dat het EU-beleid ten aanzien van het conflict een hoge mate van horizontale samenhang vertoont. Al wordt die samenhang wel verkregen door de niet-inname van een duidelijk standpunt. De Commissie lijkt meer belang te

hechten aan concrete belangen dan aan het internationaal recht in haar relatie met Marokko (zoals de visakkoorden) maar durft dat vooralsnog niet met zoveel woorden te zeggen, want dat zou in strijd zijn met de kernwaarden¹⁶ van de Unie.

¹⁶ De rechtstaat, de representatieve democratie, sociale rechtvaardigheid en het respect voor de mensenrechten (EP, 2011a, 24 februari)

5. Rol van het Europees Parlement

5.1. Inleiding

Het Europees Parlement ziet zichzelf als de enige democratisch gekozen Europese instelling en streeft ernaar de kernwaarden van de Europese Unie – de rechtstaat, de representatieve democratie, sociale rechtvaardigheid en het respect voor de mensenrechten – te verdedigen en te bevorderen (EP, 2011a, 24 februari). Door deze principes centraal te stellen, kan het Parlement moeilijk anders dan bij buitenlandse conflicten het internationaal recht te volgen en te pleiten voor respect voor de mensenrechten. In dit hoofdstuk willen we opnieuw een antwoord zoeken op dezelfde twee vragen: wat is de rol van het Europees Parlement en is deze houding samenhangend met die van de andere Europese instellingen? In dit hoofdstuk gaan we de institutionele samenhang van het EU-beleid na.

Voor het Verdrag van Lissabon was de rol van het Europees Parlement in het GBVB zeer beperkt (europa.eu, 2011d, 2 april). Tussen de Verdragen van Maastricht en Lissabon werden de parlementsleden geconsulteerd over de belangrijkste aspecten van het GBVB en werd hun oordeel daarover in rekening genomen. Daarnaast werd het Parlement op regelmatige basis geïnformeerd door het voorzitterschap en de Commissie over de ontwikkelingen op het vlak van buitenlandse zaken en kon het vragen stellen en aanbevelingen doen aan de Raad. Door het Verdrag van Lissabon verkreeg het EP heel wat nieuwe bevoegdheden, maar uiteindelijk blijft de rol van het Europees Parlement in het Gemeenschappelijk Buitenlands & Veiligheidsbeleid (GBVB) eerder beperkt. Bovenstaande regels bleven behouden.

Daarnaast is de goedkeuring van het Parlement vereist voor de toetreding van nieuwe lidstaten en het afsluiten van internationale overeenkomsten, zoals associatieovereenkomsten en handelsakkoorden. Ook kan het Parlement delegaties zenden om de situatie in een bepaald land te onderzoeken. Ten slotte is de bescherming van de mensenrechten een prioriteit van het EP. Zo neemt het Parlement geregeld resoluties aan waarin bepaalde mensenrechtenschendingen aan de kaak worden gesteld.

Het is moeilijk te zeggen wat de precieze impact is van de door het EP gestemde resoluties. Volgens Andreas Maurer (2003, p. 238) duiden resoluties op "...MEP awareness and interest in raising an issue with the public and with the Council and the Commission. Given the historical lack of parliamentary powers in relation to participation in binding legislation, MEPs and political groups used own initiatives or urgency resolutions to show their general interests, their attention to a given issue, or their willingness to shape the policy agenda". Meer onderzoek is op dit vlak nodig.

5.2. De rol van het Europees Parlement bij het conflict

5.2.1. Oorlogsfase

Op 12 maart 1981 nam het Europees Parlement een eerste resolutie aan over het conflict (Benabdallah, 2009). Marokko aanvaardde in dat jaar dat de Sahrawi's zich zouden uitspreken in een referendum over hun toekomst. Het Parlement erkende het Polisario echter niet en zag het conflict als een strijd tussen Marokko en Algerije, die beide streefden naar het leiderschap in de Maghreb. Daarmee bevond het EP zich op de Marokkaanse lijn. Dit standpunt moet gezien worden binnen het kader van de Koude Oorlog. Marokko was, in tegenstelling tot Algerije, een belangrijke partner van het Westen die men liever niet tegen het hoofd stootte.

Veel parlementsleden konden zich niet vinden in deze resolutie. Zij richtten de groep 'Peace for the Sahrawi People' op. Jarenlang probeerde deze groep de aandacht voor het conflict te vergroten. Dankzij het Spaanse lidmaatschap, in 1986, verkreeg de groep heel wat meer slagkracht. De Spaanse socialisten ondersteunden het Polisario en uiteindelijk zou het EP het Polisario in 1989 erkennen, iets wat de Raad nooit gedaan heeft.

5.2.2. De jaren negentig

In 1988 kwam de VN op de proppen gekomen met het Settlement Plan. Het EP schaarde zich via de resolutie van 15 maart 1989 achter het VN-voorstel (Balboni, 2011, 14 maart). Het conflict werd gezien als een probleem van dekolonisatie. Hiermee stapt het Parlement definitief af van de Marokkaanse visie. De Marokkanen zien de Westelijke Sahara als een zuiver Marokkaans-Algerijnse aangelegenheid. Als oplossing vroeg het EP dat zelfbeschikkingsrecht zou geschonken worden aan de Sahrawi's.

In de resoluties van 18 april en 12 september 1991 herhaalde het Europees Parlement zijn steun voor het Settlement Plan (Official Journal of the European Communities, 1991). Het Parlement noemde het plan "...een historische kans" en riep beide partijen en de andere Europese instellingen op om het volledig te respecteren. Het belang van de Spaanse volkstelling halfweg de jaren '70 werd benadrukt. Ook vroeg het Parlement aan de Commissie om meer middelen vrij te maken voor humanitaire hulp in de regio. Het standpunt van het Europees Parlement is nadien nauwelijks gewijzigd.

Het Parlement bleef ijveren voor een oplossing: in 1999 riep het de conflicterende partijen op om het vredesproces, dat door de Akkoorden van Houston een boost had gekregen, verder te zetten (EP, 1999). Deze oproep was vooral gericht aan Marokko, omdat het land moeilijk deed over de identificatie van de stemgerechtigden. Het referendum had daardoor nog steeds niet plaatsgevonden (Omar, 2007).

5.2.3. Evoluties in het begin van de 21ste eeuw

Het Baker-II-plan werd door het EP, via de resolutie van 16 maart 2003, onderschreven (EP, 2003a). Het EP ondersteunde de inspanningen van de VN om een compromis te vinden over wie stemgerechtigd is. Daarnaast bleven de parlementsleden verwijzen naar "...the importance of the 1997 Houston Agreements as an effective means of implementing the United Nations peace plan". Deze resolutie bevatte ook een belangrijk hoofdstuk over de verstrekking van humanitaire hulp aan de Sahrawi-bevolking. Het EP vroeg via een resolutie aan de ministers van buitenlandse zaken van het Euromediterrane Partnerschap om het vredesproces op gang te brengen via het Baker-plan (EP, 2003b).

Sinds het mislukken van de onderhandelingen onder leiding van James Baker is de aandacht van het Europees Parlement verschoven. Daar waar het EP zich voor 2005 vooral op een oplossing van het conflict focuste, gaat het zich nadien vooral concentreren op het respect voor de mensenrechten en de verstrekking van humanitaire hulp in de Westelijke Sahara. Zo nam het EP op 14 april 2005 over deze laatste kwestie een resolutie aan (EP, 2005a). De levensomstandigheden van de vluchtelingen, van wie het grootste deel zich in Algerije bevindt, waren fors achteruitgaan. Het Parlement riep de Commissie op om onmiddellijk noodhulp te verstrekken en om het budget, dat de jaren voorheen fors was gekrompen, op te trekken zodat het minstens terug op het niveau van 2002 zou komen.

Een aantal dagen later herhaalde het Parlement in een andere resolutie dat het bezorgd is "...over meldingen van mensenrechtenschendingen in de Westelijke Sahara, met inbegrip van schendingen op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en het vrije verkeer, en moedigt Marokko en het Polisario-front aan om vooruitgang te boeken op basis van het internationaal erkende plan-Baker" (EP, 2005b). Ook vroeg het Parlement aan Marokko en het Polisario-front om alle krijgsgevangenen vrij te laten. Marokko en Algerije werden herinnerd aan de internationale verplichting om de opvang van migranten op humane wijze te regelen.

Ook in 2005 sloot de EU het in punt 4.3.4. vermelde visakkoord met Marokko af. (EC Fisheries, 2011, 23 februari). Het akkoord liep tussen 27 februari 2007 en 27 februari 2011 en liet Europese vissers toe te vissen voor de Marokkaanse kusten, waarbij werd geen onderscheid gemaakt tussen de Marokkaanse kustgebieden en die voor de Westelijke Sahara.

Het Europees Parlement kon in 2006 enkel aanbevelingen geven op dit domein (EP, 2006a). Het EP keurde een aantal amendementen goed, waarin onder andere werd gevraagd dat de Europese contributie gebruikt zou worden voor de ontwikkeling van de vissersbevolking in Marokko en de Westelijke Sahara. Dit toont aan dat de macht van het Parlement op bepaalde domeinen zeer beperkt is. Het mag dan wel de Europese waarden voorop stellen, soms heeft het EP gewoon de macht niet om de Commissie of de Raad tegen te houden.

De Juridische Dienst van het Parlement noemde het akkoord trouwens illegaal. In een rapport volgt de Dienst de VN, die eerder stelde dat de exploitatie van natuurlijke rijkdommen uit een niet-autonoom gebied enkel toegestaan is als de lokale bevolking daarvoor vergoed en geraadpleegd wordt (Humphrys, 2008, p. 404; Shelley, 2004). Bij dit visakkoord was dit niet het geval. Zoals reeds vermeld, werd het akkoord in februari 2011 met een jaar verlengd (Reuters, 2011). Wel moet het Europees Parlement dit nog goedkeuren. Het is lang niet zeker dat dit zal gebeuren.

Op 27 oktober 2005 stemde het Parlement een nieuwe resolutie over de situatie van de mensenrechten in de Westelijke Sahara (EP, 2005c). Amnesty International en de Wereldorganisatie Tegen Martelen hadden melding gemaakt van ernstige schendingen van de mensenrechten in de Westelijke Sahara. Ook werden er graven van 57 personen gevonden, waaronder 43 Sahrawi's.

Het Polisario had alle door hen gemaakte Marokkaanse krijgsgevangenen vrijgelaten. Het EP vroeg Marokko hetzelfde te doen. Ook werd het Koninkrijk verzocht duidelijkheid te verschaffen over het lot van meer dan vijfhonderd vermiste Sahrawi's. Van Marokko werd verlangd dat het meer aandacht zou schenken aan de grondrechten van de Sahrawi-burgers en dat het de toegang tot de Westelijke Sahara zou vergemakkelijken voor onafhankelijke waarnemers, vertegenwoordigers van mensenrechtenorganisaties en de internationale pers. Het EP betreurde dat verscheidene Europese delegaties het land werden uitgezet.

Het Parlement bleef streven naar een oplossing op basis van Baker-II. Daarenboven vroeg het EP "...Marokko, het Polisariofront en de buurlanden, evenals de Europese Unie voluit met de VN samen te werken om de dekolonisatie van de Westelijke Sahara te voltooien" (EP, 2005c).

5.2.4. Recente evoluties

Toen Marokko het Autonomieplan voorstelde, weigerde het Europees Parlement daarin mee te stappen (EP, 2006b). Er werd opnieuw gepleit voor een oplossing via de organisatie van een referendum, in overeenkomst met het tweede Bakerplan. Wel werd het nieuws over de vrijlating van een aantal Sahrawi-politieke gevangenen positief ontvangen. Het EP veroordeelde tevens het verdergaan van de schendingen van de mensenrechten op de Sahrawi-bevolking.

Begin 2009 ging een ad hoc delegatie van het Europees Parlement naar Marokko om er na te gaan hoe het gesteld was met het respect voor de mensenrechten in de Westelijke Sahara (EP, 2009). In hun rapport vroeg de delegatie dat de VN zichzelf zou uitroepen tot mensenrechtenobservator in de Westelijke Sahara. Ook wil de delegatie dat de VN schendingen van de mensenrechten zou gaan rapporteren. In de VN-veiligheidsraad zit dit voorstel geblokkeerd; Frankrijk (dat vetorecht heeft) wil niet van zo een mandaat weten (Le Monde, 2010).

In december 2009 werd in het Parlement over een resolutie over de zaak-Aminatou Haidar gediscussieerd (EP, 2009). De parlementsleden kwamen tot een gezamenlijke motie voor een resolutie, waarin Marokko werd gevraagd de terugkeer van Haidar mogelijk te maken. De Raad, de Commissie en de VN werden verzocht druk uit te oefenen op Marokko om dit proces te versnellen. Het EP riep op om te komen tot een duurzame oplossing van het conflict, conform de VN-resoluties. De GUE/NGL wilde drastische stappen nemen om Marokko harder onder druk te zetten. In hun motie werd aan de Commissie gevraagd om het Associatieakkoord tussen Marokko en de EU en de 'Advanced Status' van het land te bevriezen zolang het de internationale regelgeving niet naleeft. Andere fracties volgen deze drastische aanpak niet. Hoewel het Europees Parlement een eerder pro-Sahrawi-oplossing genegen is, willen de parlementsleden Marokko niet te hard voor het hoofd stoten.

Uiteindelijk stierf de motie een stille dood. Haidar kon twee dagen na de debatten in het Europees Parlement terugkeren en over de motie werd nooit gestemd (BBC News, 2009).

Op 25 februari 2010 keurde het Parlement een resolutie goed naar aanleiding van de dertiende zitting van de Raad voor de mensenrechten van de Verenigde Naties (EP, 2010a). Het Parlement vroeg daarin aan de lidstaten om bij de VN te pleiten voor de oprichting van speciale UNHCR-mechanismes ter bestrijding van mensenrechtencrisissen in een aantal gebieden, waaronder de Westelijke Sahara. Ook vroeg het EP dat het VN-mandaat in het gebied betrekking zou hebben op het monitoren van de situatie van de mensenrechten. Zoals hierboven vermeld, wordt dit door Frankrijk in de VN geblokkeerd.

Als reactie op gebeurtenissen in het tentenkamp nabij Gdajm Izik eind 2010 en de toen herstartte onderhandelingen in New York, nam het Europees Parlement op 25 november 2010 een nieuwe resolutie aan (EP, 2010b). Daarin herhaalde het Parlement haar bezorgdheid "...over het conflict in de Westelijke Sahara en de gevolgen daarvan voor de regio, onder meer wat betreft de mensenrechtensituatie in de Westelijke Sahara" (EP, 2010). Ook sprak het Parlement haar volledige steun uit "...aan de inspanningen van de Secretaris-generaal van de VN en zijn persoonlijke gezant om een rechtvaardige, duurzame en voor alle partijen aanvaardbare politieke oplossing te vinden, die recht doet aan het zelfbeschikkingsrecht van de bevolking van de Westelijke Sahara, zoals geformuleerd in de resoluties van de VN". Voor het eerst riep het Europees Parlement niet meer op voor een referendum als oplossing voor het conflict. Het EP schaart zich hiermee achter de visie van de VN en de Raad.

Het Parlement sprak in die resolutie "...zijn ernstige bezorgdheid uit over de aanzienlijke verslechtering van de situatie in de Westelijke Sahara en veroordeelt krachtig de gewelddadige incidenten die hebben plaatsgevonden bij de afbraak van het kamp Gdajm Izik en in de stad Laâyoune [al-Ajoen]" (EP, 2010b). Ook riep het EP "...alle partijen op tot kalmte en tot het achterwege laten van verder geweld". Daarnaast vroeg het EP opnieuw dat de VN toezicht zou gaan houden op de respectering van de mensenrechten in de regio. Het Parlement eiste nog steeds een oplossing binnen het VN-kader. Aan de Commissie werd gevraagd om de nodige humanitaire hulp te voorzien voor vluchtelingen die in de Tindouf-regio in Algerije verblijven. Ten slotte verzocht het Parlement Marokko het internationale recht bij de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van de Westelijke Sahara te respecteren.

Niet alle parlementsleden waren even gelukkig met deze laatste resolutie, hoewel die door alle fracties werd gesteund (European Parliament Press Service, 2010). ALDE-lid Annemie Neyts-Uyttebroeck vond dat de pro-sahrawigezinden in het Parlement de resolutie er te snel wilden doordrukken (Neyts-Uyttebroeck, 2011, 9 februari). Ze betreurde dat er geen verdergaand onderzoek naar wat er precies was gebeurd in het vluchtelingenkamp was afgewacht. Volgens haar waren alle slachtoffers, op één na, Marokkaans, maar wilden de meesten dit niet in de resolutie opnemen. Neyts-Uyttebroeck volgt hiermee het officiële Marokkaanse standpunt, dat spreekt over de dood van vijf Marokkaanse veiligheidsmensen (BBC News Afrika, 2010). Eén Sahrawi stierf, maar volgens de Marokkanen gebeurde dit bij een verkeersongeval. Het Polisario had het over elf doden en zevenhonderd gewonden. Rapporten van Europese inlichtingendiensten spreken over vijf à zeshonderdtal vermisten (European Parliament Press Service, 2010). Dit werd door de Marokkaanse autoriteiten met klem tegengesproken.

5.3. Conclusies

5.3.1. Wat is de rol van het Europees Parlement?

De door het Europees Parlement gestemde resoluties vallen uiteen in drie categorieën: in een eerste categorie pleit het EP voor een oplossing van het conflict, in de twee andere staan respectievelijk mensenrechten en humanitaire hulp centraal.

In de meeste resoluties roept het Parlement de partijen op om tot een oplossing te komen¹⁷. Het EP steunde altijd de VN-initiatieven. Wel is er in het EP geen meerderheid te vinden voor een revolutionaire aanpak. De GUE/NGL-fractie wilde in 2009 Marokko onder druk zetten door het Associatieakkoord en Marokko's verbeterde statuut te schorsen, maar dat werd verworpen.

Opvallend is dat vooral in de resoluties van voor 2003 de vraag om een oplossing centraal staat. Ook nadien riep het Parlement op tot een oplossing van het conflict, maar meestal was deze oproep een annex bij een resolutie over mensenrechten of humanitaire hulp. Deze verminderde aandacht van het EP voor een oplossing valt samen met het steeds onwaarschijnlijker worden van een vergelijk tussen de beide partijen. Ook heeft het Parlement, net zoals de VN en de Raad, de optie van een referendum opgegeven. Vandaag vraagt het EP voor een "...rechtvaardige, duurzame en voor alle partijen aanvaardbare politieke oplossing te vinden, die recht doet aan het zelfbeschikkingsrecht van de bevolking van de Westelijke Sahara" (EP, 2010).

Een tweede categorie zijn de resoluties waarin het EP de partijen (en vooral Marokko) oproept de mensenrechten in de regio te respecteren¹⁸. Opvallend is dat al deze resoluties werden aangenomen na 2004. Dit valt samen met het afnemende geloof in een oplossing van het conflict.

In de derde categorie resoluties roept het Parlement op om meer humanitaire hulp te voorzien¹⁹. Dit is veruit de kleinste categorie: slechts in een drietal resoluties over de Westelijke Sahara staat de verstrekking van humanitaire hulp centraal. Dit onderwerp komt ook in andere resoluties aan bod, maar is in die resoluties slechts een aanvullende kwestie.

We mogen echter niet uit het oog verliezen dat er binnen het Parlement verdeeldheid bestaat over de kwestie. Niet zozeer tussen de fracties, want er werden verschillende resoluties aangenomen die door

¹⁷ Resoluties van 15 maart 1989, 18 april & 12 september 1991, 14 januari 1999, 16 maart 2003 en 25 november 2010.

¹⁸ Resoluties van 28 april & 27 oktober 2005, 18 mei 2006, 25 oktober en 25 november 2011 & het rapport van de Parlementaire delegatie van begin 2009.

¹⁹ Resoluties van 26 maart 2000, 16 maart 2003 & 14 april 2005.

alle fracties werden gesteund²⁰, maar wel binnen de fracties zelf. Er zijn heel wat parlementsleden die zich achter het Marokkaanse standpunt scharen.

Uiteindelijk heeft het EP weinig invloed op de situatie. Het Parlement ziet zijn mogelijkheden beperkt tot het stemmen van resoluties of het sturen van parlementaire delegaties naar de regio. De resoluties lokken niet veel media-aandacht of politieke reacties uit. Waarschijnlijk zouden die er wel zijn, mocht het Europees Parlement afwijken van de lijn die het al lange tijd aanhoudt. De rol van de lidstaten is, doordat het conflict binnen het kader van het GBVB valt, heel belangrijk. De Raad en de lidstaten komen in de volgende sectie aan bod.

5.3.2. Institutionele samenhang: een eerste conclusie

Bij de zoektocht naar een oplossing is het Parlement de enige Europese instelling volledig achter het zelfbeschikkingsrecht van de Sahrawi-bevolking staat. In tegenstelling tot de Raad (zoals we zo dadelijk zullen zien) en de EU-lidstaten afzonderlijk heeft het Parlement het Polisario erkend als legitieme vertegenwoordiger van de Sahrawi-bevolking. Het EP pleit echter, net zoals de andere instellingen, voor een oplossing binnen het VN-kader. Het is niet zo dat het Parlement bestaande akkoorden met Marokko wil schorsen om de Marokkanen onder druk te zetten een oplossing te vinden.

Door de klemtoon te leggen op een oplossing volgens het internationaal recht, het respect voor de mensenrechten en het recht op een waardig bestaan van de bevolking van de Westelijke Sahara, is de houding van het Europees Parlement in samenhang met de kernwaarden van de Europese Unie. Voor de Europese Commissie is dit veel minder het geval. De Commissie stelt de Europese belangen centraal, bijvoorbeeld via de visakkoorden of door de Westelijke Sahara dood te zwijgen. Het Parlement verzet zich hier openlijk tegen, maar de parlementaire macht was in het verleden te beperkt om de Commissie een halt toe te roepen. Daarom wordt de stemming van de verlenging van het visakkoord die (waarschijnlijk) in juni plaatsvindt, interessant. Sinds Lissabon moet het EP visakkoorden goedkeuren. In juni mag het Parlement dat voor het eerst doen met betrekking tot de Westelijke Sahara (EP, 2011c, 2 april). Kiezen de Parlementsleden voor het internationaal recht, of gaan ze uiteindelijk, zoals de Commissie (en stilzwijgend ook de Raad) de eigen belangen centraal stellen? Het Parlement kan voor een precedent zorgen als ze de akkoorden afschiet.

²⁰ De laatste resolutie van het EP over de Westelijke Sahara, die van 25 november 2010, was bijvoorbeeld gebaseerd op een 'Joint Motion for a Resolution' (Europees Parlement, 2010b). De resolutie werd ingediend door leden van de PPE, S&D, ALDE, Groenen/EVA, ECR, GUE/NGL en de EFD-fractie.

6. Rol van de Raad van Ministers

6.1. Inleiding

Met de 'Declaratie van Kopenhagen' van 1973 verklaarden de Europese staats- en regeringsleiders dat de rechtstaat, de representatieve democratie, sociale rechtvaardigheid en het respect voor de mensenrechten een fundamenteel onderdeel vormen van de Europese identiteit (Copenhagen Summit Declaration, 1973). Sinds het Verdrag van Amsterdam zijn deze principes aan het Verdrag toegevoegd (Eurolex, 2011c, 3 april). Het conflict in de Westelijke Sahara bewijst dat de Raad het niet altijd zo nauw neemt met deze principes.

De Raad van Ministers speelt een sleutelrol in het GBVB (Dover, 2003). Beslissingen komen op intergouvernementele wijze op stand, dit wil zeggen dat alle lidstaten akkoord moeten gaan en elke lidstaat over een veto beschikt. Enkel als iedereen akkoord is, kunnen de lidstaten komen tot een *Gemeenschappelijk Standpunt*. Daardoor staat het buitenlands beleid van de Unie gelijk aan de kleinste gemene deler van de standpunten van de lidstaten (Presseurop, 2011, 31 maart). Dat was voor het Verdrag van Lissabon zo, en dat blijft ook nadien het geval. De Hoge Vertegenwoordiger kan zich pas uitspreken nadat zij de zeventwintig ministers van Buitenlandse zaken heeft geraadpleegd en zij hieruit een standpunt heeft gedistilleerd dat voor alle lidstaten aanvaardbaar is. Daarnaast kan het GBVB nooit los worden gezien van het beleid van andere instituties, zoals de NAVO, de OESO en de VN (Hoffman, 2011). Beslissingen die losstaan van het GBVB, zoals het visserijbeleid, handel of humanitaire hulp, worden binnen de Raad genomen met een gekwalificeerde meerderheid (Vos, 2008)

In volgend hoofdstuk gaan we op zoek naar het antwoord op twee vragen: wat is de rol van de Raad in het conflict en in welke mate is deze houding samenhangend met de houding van de Commissie. We baseren ons daarvoor vooral op aangenomen resoluties en mededelingen van het voorzitterschap.

6.2. De rol van de Raad bij het conflict

Tijdens de oorlogfase (1976 – 1991) hielden de Europese lidstaten zich stil (Cordier, 1986). De toenmalige negen lidstaten verklaarden zich neutraal in een conflict dat volgens hen vooral Afrikaans was. Tot 1988, het jaar dat de VN zich voor het conflict gingen interesseren, werd geen enkel officiële verklaring gegeven. Intussen leverden verschillende landen, waaronder België, wapens aan Marokko.

In 1988 verklaarde de Europese Gemeenschap, toen met twaalf leden, dat ze de inspanningen van de VN om een referendum te organiseren, steunde. Met de Luxemburg-declaratie van 1991 werd deze positie bevestigd (EP, 2011j, 31 maart). De Raad schaarde zich achter het Settlement Plan.

De Raad blijft deze positie jarenlang aanhouden. In mededelingen van het voorzitterschap komen steeds dezelfde twee elementen naar voren (Consilium, 2011c, 31 maart)²¹. Enerzijds steunt de Raad de inspanningen van de VN en anderzijds wordt aan de partijen in het conflict gevraagd om, in samenwerking met de VN, constructief naar een oplossing te zoeken. In 1999 ziet de Raad het Settlement Plan (met het bijhorende referendum) nog steeds als oplossing (Consilium, 2011a, 31 maart).

Vanaf 2005 schuift de Raad het referendum niet langer naar voren als oplossing, omdat ook de VN dat niet meer doet (EU@VN, 2011, 1 april). Het Brits voorzitterschap liet de VN weten dat “The European Union supports efforts to find a just, lasting and mutually acceptable political solution, which will allow for the self-determination of the people of Western Sahara, as envisaged by the Security Council”. De EU steunde de resoluties van de VN-veiligheidsraad, waarin een referendum niet langer als oplossing wordt gezien sinds het mislukken van de onderhandelingspogingen van James Baker (VN, 2011d, 1 april).

Vaak probeert de Raad het conflict uit de weg te gaan. Over de verlenging van het visakkoord tussen de EU en Marokko van 2005 liet de Raad horen dat het akkoord geen “...de jure recognition of Morocco's Legal rights in respect of Western Sahara” inhoudt (EP, 2011k, 1 april). Door het expliciete gebruik van de notie *de jure*, kunnen we ons afvragen wat de *de facto*-implicaties van dit akkoord zijn. Daarnaast deelde de Raad mee dat het niet wenst te reageren op beslissingen van andere EU-instellingen. Zo een reactie is zeer vreemd, want de Raad heeft het akkoord goedgekeurd (Vaquer i Fanés, 2007). Enkel Zweden stemde tegen. Hoewel Finland, Ierland en Nederland aangaven Zweden te steunen, deden zij dit niet.

De Raad blijft de VN aanduiden als instelling die het conflict moet ontmijnen. Hoge Vertegenwoordiger Ashton (Consilium, 2011b, 31 maart) deelde op 10 november 2010 mee dat ze Secretaris-generaal van de VN en zijn Persoonlijke Gezant steunt om een algemeen aanvaardbare politieke oplossing te vinden. Ook betreurt ze de “...incidents that took place in the territory of Western Sahara and [she] appeals to all parties to remain calm and restrain from any further

²¹ Alle documenten afzonderlijk vermelden heeft weinig zin, want dezelfde elementen komen steeds terug. Deze mededelingen van de Raad kunnen teruggevonden worden op <http://www.consilium.europa.eu/App/Search/searchMeta.aspx?lang=en&id=1&searchterm=Western%20Sahara&cid=3184138157193983dehrkfvcqkbajgbkvw&p=1>

violence". In 2011 benadrukte de Raad nog eens dat ze de (toen) laatste VN-resolutie²² steunt (EP, 2011, 1 april).

In de VN probeert de EU te vermijden een positie in te nemen. De Raad verstopt zich achter VN-resoluties om zelf geen oplossing voor het conflict naar voor te moeten schuiven (Vaquer i Fanés, 2007). Hiermee vermijdt de Raad eveneens dat het partij moet kiezen tussen Marokko of het Polisario. Dit is in tegenstelling met wat de Afrikaanse Unie bijvoorbeeld doet: daar zijn er landen die de zijde kiezen van Marokko en anderen die voor de DARS kiezen. Deze neutrale houding heeft de EU anderzijds een sterke onderhandelingspositie, maar de Unie weigert deze rol aan te nemen. Dit valt eenvoudig te verklaren: de lidstaten zitten niet op één lijn inzake het vinden van een oplossing. De Franse en de Zweedse visies zijn bijvoorbeeld compleet tegenovergesteld.

6.3. Conclusie

6.3.1. Wat doet de Raad?

De Raad heeft zich in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenland en Veiligheidsbeleid altijd achter de VN-resoluties geschaard. Ook vroeg de Raad de partijen steeds om in onderling overleg en samen met de VN een oplossing te zoeken. Dit kan gezien worden als een vrij minimalistische aanpak, zeker in vergelijking met wat de EU doet in gelijkaardige situaties als de Palestijnse kwestie (Vaquer i Fanés, 2007). Hoewel de Raad Palestina (nog niet) erkent als staat, werden er wel verschillende akkoorden afgesloten en een Actieplan opgesteld met de Palestijnse Autoriteit (BBC News, 2011, 2 april; EEAS, 2011e, 2 april). De Raad heeft het Polisario Front nooit erkend als legitieme vertegenwoordigers van de Sahrawi-bevolking, iets wat ze door officiële relaties aan te gaan met de Palestijnse Autoriteit, wel gedaan heeft (EEAS, 2011e, 2 april).

De reden hiervoor is de verdeeldheid tussen de lidstaten. De meeste noordelijke lidstaten geven de voorkeur om de rechten van de Sahrawi's te respecteren, terwijl de zuidelijke landen meer voorzichtigheid aan de lag leggen, omwille van hun goede relaties met Marokko. Om die reden speelt de EU ook verstoppertje bij de VN. In hoofdstuk zeven gaan we dieper in op de rol van de lidstaten afzonderlijk, met als doel na te gaan in welke mate er sprake is van verticale samenhang in de visie van de lidstaten ten aanzien van het conflict.

²² VN-resolutie 1920 van 30 april 2010

6.3.2. Institutionele samenhang: een eerste conclusie

De houding van de Raad en de Commissie ten aanzien van het conflict is vrij samenhangend. Bij het zoeken van een oplossing, verstopt de Raad zich achter de VN-resoluties, zonder zelf initiatief te nemen om het conflict te ontmijnen. De Raad stelt zich low profile op, net zoals de Commissie dat doet. Over de visakkoorden bijvoorbeeld weigeren zowel de Raad als de Commissie een duidelijk standpunt in te nemen. Die visakkoorden zijn echter een doorn in het oog van iedereen die een oplossing dichterbij wil brengen. Zowel de Raad als de Commissie vertoont een vorm van ontwijkingsgedrag ten aanzien van het conflict. De lidstaten zijn onderling verdeeld over de aanpak van het conflict, waardoor noch de Raad noch de Commissie een duidelijk standpunt durft innemen. Om die reden verschuilen beide instellingen zich achter de VN.

Daar waar de Raad en de Commissie kiezen voor strikte neutraliteit (hoewel de Commissie in de feiten eerder het Marokkaanse standpunt lijkt te volgen) en ze partij weigeren te kiezen, schaart het Europees Parlement zich achter de Sahrawi's. De parlementsleden beseffen echter dat niemand wat heeft aan revolutionaire toestanden: net zoals de andere EU-instellingen wil ook het EP een onderhandelde oplossing binnen het VN-kader. Daar waar alle drie de instellingen tot halfweg het vorige decennium een referendum steunden, roepen ze nu op tot een oplossing waarin alle partijen zich kunnen vinden. Deze wijziging kwam er omdat ook de VN van mening veranderde. De VN-leden beseffen immers dat Marokko nooit akkoord zou gaan met de organisatie van een referendum.

De houding van de EU-instellingen zou op een continuüm geplaatst kunnen worden, met de Commissie die eerder bij de Marokkaanse visie aansluit, het Parlement dat zich dichterbij het Polisario bevindt en de Raad die het midden houdt tussen beide instellingen. Zonder dat er echter immense verschillen vast te stellen zijn tussen deze instellingen.

In die zin heeft Vaquer i Fanés (2007) alvast gelijk: de grootste belemmering voor de EU om tot een samenhangende visie te komen, bevindt zich niet op Europees niveau. We kunnen alvast concluderen dat het beleid van de Europese Unie ten aanzien van een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara een zekere mate van institutionele samenhang vertoont, net zoals we eerder vaststellen dat dit beleid ook horizontaal samenhangend is. Volgens Vaquer i Fanés zijn het de lidstaten die van mening verschillen, waardoor de EU niet tot een samenhangende visie kan komen. In het volgende hoofdstuk zullen we de verticale samenhang van het EU-beleid behandelen, door de houding van de verschillende lidstaten met elkaar te vergelijken.

7. Rol van de lidstaten

7.1. Inleiding

Volgens Vaquer i Fanés (2007) slaagt de EU er niet in om tot een samenhangende visie te komen ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara doordat de lidstaten onderling te sterk verdeeld zijn. Dit is vooral te wijten aan de verschillende visie van Frankrijk en Spanje op het conflict, die daarom in dit hoofdstuk centraal staan. Deze twee landen zijn, door hun koloniale banden, het meest betrokken bij het conflict (Colombo & Darbouche, 2010). In wat volgt gaan we na of deze vaststelling van Vaquer i Fanés (nog steeds) klopt.

Frankrijk komt als eerste aan bod. De Fransen hebben zich altijd achter Marokko geschaard, hoewel ze steeds zijn blijven pleiten voor een oplossing binnen het VN-kader. Vervolgens behandelen we Spanje, wiens positie door de jaren heen geëvolueerd is. Volgens Vaquer i Fanés (2007) houden de Spanjaarden er een pro-Sahrawistandpunt op na, waardoor Spanje in botsing komt met Frankrijk. Een samenhangend Europees beleid wordt hierdoor onmogelijk gemaakt. In dit hoofdstuk gaan we na of deze stelling correct is.

De rol van andere lidstaten is beperkter. Meestal pleiten zij ervoor het internationaal recht en de mensenrechten te respecteren. Sommigen, zoals Ierland, Griekenland, Zweden, Finland en Oostenrijk steunen de Sahrawibevolking, terwijl anderen, zoals België, Nederland, het VK en Duitsland, eerder vermijden om partij te kiezen (Vaquer i Fanés, 2004).

7.2. De rol van Frankrijk bij het conflict

7.2.1. Inleiding

Voor Frankrijk zijn zowel Algerije als Marokko belangrijke partners (Von Hippel, 1995). Frankrijk was de voormalige kolonisator van Marokko en Algerije en beide landen spelen een grote rol in de bevoorrading van Frankrijk via grondstoffen als petroleum, gas, uranium, fosfaat, ijzer en kostbare metalen. Omgekeerd is Frankrijk voor de regio zeer belangrijk, vooral op economisch vlak, wat meteen een legitimatie vormt voor het grote gewicht van de Franse stem in verschillende internationale fora.

In dit hoofdstuk zoeken we opnieuw een antwoord op volgende vragen: welke rol speelde Frankrijk bij het vinden van een oplossing voor het conflict en is deze houding in samenhang met de rol die de EU speelt? Volgens Bowen (2007) zorgt de Franse koloniale geschiedenis ervoor dat Frankrijk zichzelf als één van de autoriteiten inzake de relaties met de Zuidelijke Mediterrane zone beschouwt. De Franse regeringen zijn doorgaans van oordeel dat zij, samen met de Spanjaarden en de Italianen, door hun geografische nabijheid en historische verbondenheid meer zeggenschap hebben over de Europese relaties met de Europese zuiderburen dan de andere EU-landen²³.

7.2.2. Oorlogsfase

Gedurende de jaren '70 en '80 verleende Frankrijk, zoals ook de VS dat deed, militaire steun en materiaal aan Marokko (en ook Mauritanië) om de oorlog tegen het Polisario in diens voordeel te doen keren (Whitfield, 2007). De Franse regering wilde een destabilisering van de regio vermijden en zag liever geen nieuwe (micro)staat ontstaan. Franse vliegtuigen bombardeerden Saharawi-guerrillastrijders, het Franse leger gaf training aan Marokkaanse soldaten en Frankrijk was tijdens de jaren '70 en '80 de grootste wapenimporteur in Marokko. Binnen de gaullistische strekking, waartoe de toenmalige president Giscard d'Estaing behoorde, bestond overigens heel wat sympathie voor het Marokkaanse koningshuis (Tuquoi, 2006). Onder andere Giscard's eerste premier, Jacques Chirac, stond heel dicht bij de monarchie in Rabat.

Algerije reageerde geprikkeld op deze Franse politiek. Als reactie verbood de Franse ex-kolonie in 1975 zijn staatsbedrijven nog langer contracten af te sluiten met Franse ondernemingen (Von Hippel, 1995). Op twee jaar tijd viel de totale waarde van de Frans-Algerijnse contracten terug van een miljard euro naar 304 miljoen euro. De Franse bedrijven morden en gingen druk uitoefenen op de toenmalige president Valéry Giscard d'Estaing om de Franse visie ten aanzien van het conflict te herzien. Een reactie bleef niet uit: daar waar Giscard d'Estaing in 1978 vond dat er te weinig Saharawi waren om een staat te vormen en zich verzette tegen de creatie van microstaten, had hij het in 1981 over het recht op zelfbeschikking van de Saharawi's. Dat was een hele ommekeer: voordien zaten de Fransen op de Marokkaanse lijn, volgens dewelke het conflict gezien werd als een Marokkaans-Algerijnse kwestie. De Franse rechterzijde reageerde verdeeld over deze koerswijziging: Jacques Chirac verwierp deze

²³ Ook Sarkozy's initiatief voor het oprichten van de Unie voor het Middellandse Zeegebied (UfM) moet op deze manier worden bekeken (Bowen, 2007). Sarkozy wilde oorspronkelijk enkel de Zuid-Europese lidstaten betrekken, omdat zij volgens de Franse president nauwer betrokken zijn dan de rest van de EU. Onder Duitse druk ging dit echter niet door en werden ook de andere EU-lidstaten bij het project betrokken.

visie. Door Giscard d'Estaings bocht werden de economische relaties met Algerije hersteld, maar Marokko bleef de belangrijkste Franse bondgenoot in de regio.

In zijn verkiezingsprogramma ijverde de socialistische François Mitterrand voor "...le droit d'autodétermination du peuple sahraoui" (Barbier, 1982, p. 314). In 1981, onder Mitterrands presidentschap, ontving Frankrijk een delegatie van het Polisario op het Quai d'Orsay. Frankrijk verklaarde zich neutraal in het conflict. Door deze symbolische geste werden de banden met Algerije versterkt. Toen Mitterrand daarentegen in 1983 Marokko bezocht, verdedigde hij weliswaar het zelfbeschikkingsrecht, maar noemde hij de Saharawi 'une population' en geen 'peuple' (Naylor, 1987). In het Frans is 'une population' veel minder gelieerd met een eigen staat dan 'un peuple'. Ook bleef Frankrijk Marokko's grootste wapenleverancier.

Frankrijk nam een zeer dubbelzinnige houding aan om zo alle spelers in het conflict te vriend te houden. John Vinocur verwoordde het in de New York Times (1982) als "Gaullist, Giscardian or Socialist, France has always had an extraordinary gift for talking one way, acting another and getting away with both". Frankrijk steunde in haar discours het Polisario, ondersteunde Marokko militair en economisch en probeerde de handelsrelaties met Algerije te stabiliseren. Tijdens de jaren '70 en '80 was een dergelijk beleid mogelijk omdat geen enkel land zich echt zorgen maakte over de Westelijke Sahara. Het conflict veroorzaakte geen grote instabiliteit in de regio. Tony Hodges (1983, p. 348) drukte het uit als "For Paris, (...) an ambiguous neutrality became the favored strategy for the preservation and extension of interests on both sides of the conflict".

7.2.3. 'Vriend' Chirac

Toen de VN het Settlement Plan voorstelden, werd dit door Frankrijk gesteund. Halfweg de jaren '90 werd echter duidelijk dat dit plan ontoereikend was als oplossing. Frankrijk heroriënteerde zijn beleid toen Jacques Chirac in mei '95 aantrad als president. Die wilde de banden tussen Marokko en Frankrijk versterken (Whitfield, 2007). Marokko was, als symbolische geste, de bestemming van het eerste niet-Europese bezoek van de Franse President. Chirac was een graag geziene gast in Rabat; hij rekende Hassan II en diens zoon Mohammed VI tot zijn persoonlijke vrienden (Tuquoi, 2006). Enkele weken voor zijn dood, op 23 juli 1999, vroeg Hassan II Chirac om een opmerkelijke geste. De Marokkaanse koning voelde zijn einde naderen en vroeg aan de Franse president om over zijn zoon en opvolger, Mohammed VI, te waken. Chirac kwam die belofte meermaals na. In 2001 bijvoorbeeld plaatste Chirac een opmerkelijk statement. Hij had het tijdens een bezoek aan Marokko over de

'provincies van Zuid-Marokko' en niet over de 'Westelijke Sahara' (Whitfield, 2007). Hiermee maakte Chirac de facto duidelijk dat, volgens Frankrijk, de soevereiniteit over het gebied bij Marokko ligt. De jure heeft Frankrijk de Marokkaanse claim op de Westelijke Sahara nooit erkend.

Chiracs keuze om zich pal achter Marokko op te stellen bij het conflict in de Westelijke Sahara lijkt vanuit realistisch perspectief niet de meest logische keuze. Marokko leek genoeg te nemen met het Franse beleid voor de koerswijzing en Chirac riskeerde dat Algerije zich tegen Frankrijk zou gaan keren. De Franse ex-kolonie was er onder Giscard d'Estaing immers onder geslaagd diens pro-Marokkaanse politiek te temperen via een economische boycot. Chirac negeerde deze dreiging; zijn pro-Marokkaanse standpunt lijkt vooral te zijn ingegeven door zijn nauwe vriendschapsbanden met het Marokkaanse hof. Die vriendschap gaat terug naar de jaren '60 (Tuquoi, 2006). Chirac diende in het koloniale leger in Algerije en hield er, zoals zoveel oudgedienden van het Franse koloniale leger, een grote aversie op de Algerijnse onafhankelijkheid op na. Met veel meer respect keek hij naar de neokoloniale en feodale monarchie in Marokko. In tegenstelling tot Algerije heeft Marokko de Franse kolonisatie nooit openlijk veroordeeld.

Daarnaast probeerde Chirac de Amerikaanse inmenging in de regio te temperen. Bush zijn *War on Terror* leidde tot een verhoogde Amerikaanse aandacht voor de Maghreb (Shelley, 2004). In 2003 lanceerden de Amerikanen het *Eizenstat Initiative* waardoor hun banden met Marokko fors werden versterkt. Er werd onder andere een vrijhandelsakkoord afgesloten en de militaire samenwerking werd verhoogd. Ook een nieuwe poging van James Baker om een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara te zoeken, moet binnen deze context geplaatst worden. Dit alles vormde een uitdaging voor de Franse politieke en economische belangen in de regio. De reactie was duidelijk: de Fransen vonden dat de rol van mediator niet alleen aan de VS kon overgelaten worden. De relaties tussen de VS en Frankrijk waren sowieso al beladen door de Franse weigering om mee te vechten in Irak.

President Chirac probeerde zelf het conflict in de Westelijke Sahara te ontmijnen, in de hoop de Amerikanen zo buitenspel te zetten. Hij sprak met de Algerijnse president Bouteflika in Parijs en niet veel later ging hij op staatsbezoek in Algiers – een statement, want hij was de eerste Franse president die dat deed sinds de onafhankelijkheid van Algerije. Dat bezoek werd afgesloten met de 'Algiers Declaratie', waarbij men de relaties tussen Frankrijk en Algerije op gelijke hoogte wilde brengen als die tussen Frankrijk en Marokko. Over het Baker-plan liet Chirac zich vrij koel uit: een oplossing in het conflict is volgens hem enkel mogelijk als Marokko en Algerije onderling tot een akkoord zouden komen. Deze demarche kan worden geïnterpreteerd als een poging van Frankrijk om Algerije op andere gedachten te brengen ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara. Op deze manier zou

de stabiliteit in de regio toenemen en zou Frankrijk zijn aanzien in beide landen kunnen verhogen. Dit is echter niet gelukt. Wel zijn de Frans-Algerijnse relaties sinds dit bezoek stukken beter (Benabdallah, 2007). Chiracs gok om zich achter Marokko te scharen, draaide uiteindelijk goed uit.

Ook de onderhandelingen onder leiding van James Baker mislukten (Whitfield, 2007). Marokko schoot het Baker-II-plan af en dit njet van Marokko werd gesteund door Frankrijk (Zoubir, 2007a). Tijdens een bezoek aan Marokko verklaarde toenmalig premier Raffarin dat de visies van Frankrijk en Marokko dezelfde zijn wat de Westelijke Sahara betreft. Chirac stelde het in oktober 2003 nog duidelijker: “La France souhaite ardemment une solution à ce conflit, qui constitue un frein à la construction d'un Maghreb uni. Nous plaidons en faveur d'une solution politique, réaliste et durable, agréée entre les parties, solution qui prenne pleinement en compte les intérêts du Maroc et la stabilité régionale” (France Diplomatie, 2010b, 20 november).

7.2.4. Franse steun voor het Autonomieplan

Met het Autonomieplan maakte de Marokkaanse regering duidelijk dat ze het referendum als een verouderde oplossing zag. Het land probeerde de VN ervan te overtuigen de illegale bezetting te aanvaarden. Hierbij kreeg Marokko steun vanuit Frankrijk (Zoubir, 2007a). Tijdens zijn eerste niet-Europese buitenlandse bezoek sprak president Sarkozy het Marokkaanse Parlement toe (Le Figaro, 2007). Sarkozy, die Chiracs pro-Marokkaanse politiek verder zette, verklaarde het autonomieplan te ondersteunen en deed dat met niet mis te verstane woorden: “Je forme le souhait que le plan d'autonomie marocain puisse servir de base de négociation pour la recherche d'un règlement raisonnable. La France sera à vos côtés” (Le Point, 2007). Ook de Franse Permanente Vertegenwoordiger bij de VN Araud verklaarde op 30 april 2010 dat volgens Frankrijk “[la proposition d'autonomie] forme une base de négociation crédible, ouverte, constructive et respectueuse du principe d'autodétermination et mérite donc un examen très attentif des différentes parties” (Araud, 2010). Frankrijk week daarmee af van de lijn van de VN, die het plan in Resolutie 1754 verwelkomde maar meteen opriep tot nieuwe onderhandelingen (VN, 2011f, 6 april). Frankrijk zag een autonome Westelijke Sahara binnen het Koninkrijk Marokko als de meest geschikte oplossing. Een Franse diplomaat liet horen dat Frankrijk niet moet weten van een nieuwe Afrikaanse staat die waarschijnlijk zijn eigen grenzen niet zal kunnen controleren (Washington Post, 2011, 27 april). Deze houding staat in schril contrast met het Franse standpunt in het Israëlijs-Palestijns conflict. Sarkozy overweegt in dat geval de Palestijnse staat te erkennen (De Standaard, 2011a, p.17).

Marokko probeerde in tussentijd het Frente Polisario zoveel als mogelijk zwart te maken in het buitenland en legt de Marokkaanse regering de schuld van haar handelen bij andere landen, zoals Algerije (Arts & Leite, 2007). Frankrijk probeert andere Afrikaanse landen, die de DARS hadden erkend, hiervan te doen afzien. Vaak deed Frankrijk dit door die landen financieel te chanteren. Deze politiek bleef niet zonder succes: zowel Benin, Burkina Faso, Tsjaad, Congo-Brazzaville en Togo erkenden de DARS niet langer. Enkele grote Afrikaanse landen, zoals Zuid-Afrika en Kenia, zijn niet gezwicht voor de Franse druk.

De Fransen zorgden er via hun veto in de VN-veiligheidsraad voor dat MINURSO niet bevoegd wordt voor het monitoren van de mensenrechten in de Westelijke Sahara (Le Monde, 2010). Volgens de Fransen zou enkel Marokko geïnviseerd worden bij een dergelijke controle (en niet de Sahrawi's), waardoor de vredesgesprekken in gevaar gebracht zouden worden. Met deze houding positioneert Frankrijk zich lijnrecht tegenover de andere Europese landen. Ook de Raad vraagt niet om VN-monitoring van de mensenrechten, omdat ook hier de Fransen een dergelijk initiatief blokkeren. Frankrijk zal in de VN trouwens nooit een resolutie goedkeuren die tegen de belangen van Marokko ingaat. De vertegenwoordiger van een ander lid van de 'Group of Friends' in de VN-Veiligheidsraad stelde dat "With France there, you have Morocco sitting in the chair" (Whitfield, 2007, p.173).

Officieel wil Frankrijk beide partijen aan de onderhandelingstafel houden (Rippert, 2009). In Marokko gingen stemmen op om niet langer via de VN te onderhandelen, maar dit werd door Frankrijk verworpen. De Fransen zijn bevreesd dat die tactiek zou leiden tot een nieuwe escalatie van het conflict en bijgevolg een destabilisatie van de regio. Ook beseffen de Fransen maar al te goed dat ze met hun vetorecht in de VN-veiligheidsraad een zeer sterk wapen in handen hebben. Buiten de VN om onderhandelen, ontnemt hen dit slaginstrument.

7.2.5. Franse economische belangen

Frankrijk is vandaag Marokko's belangrijkste politieke en economische partner. Hoewel Chiracs keuze om zich pal achter Marokko op te stellen ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara vooral leek ingegeven door zijn vriendschapsbanden met de Marokkaanse monarchie, mogen ook de Franse economische belangen niet uit het oog verloren worden. Frankrijk wil Marokko als een stabiele bondgenoot behouden want zowat alle Franse multinationals zijn actief in Marokko (Shelley, 2004). Voor Marokko is Frankrijk zeer belangrijk: het is het land naar waar de Marokkanen het meest exporteren en waaruit ze het meest importeren. Vanuit Frankrijk vertrekt heel wat kapitaal richting Marokko en ook het Franse toerisme is heel belangrijk voor Marokko. Zoals in punt 2.3.2. reeds werd

aangehaald, tekende het Franse TotalFinaElf (samen met Amerikaanse Kerr-McGee) in 2001 een akkoord af met Marokko over de olievoorraden voor de kusten van de Westelijke Sahara, hoewel dit volgens de VN illegaal is (Shelley, 2004)

Hele takken van de Marokkaanse industrie zijn in Franse handen: de groep Accor beheert een groot deel van de Marokkaanse hotels, Renault assembleert heel wat auto's in Marokko en de cementindustrie en de telecommunicatiesector worden gecontroleerd door Franse multinationals (Tuquoi, 2006). Het Franse Bouygues was onder Hassan II de belangrijkste bouwheer in Marokko en ook onder Mohammed IV krijgt het bedrijf nog heel wat opdrachten toegespeeld. Dit om maar te zeggen hoe belangrijk het voor Frankrijk is Marokko te vriend te houden (hoewel dit Chiracs koerswijziging niet kon verklaren, want ook in Algerije staan dergelijke belangen op het spel).

President Sarkozy sloot in 2007 verschillende contracten met een totale waarde van meer dan twee miljard euro af in Marokko (Benabdallah, 2009). Uit wikileaksdocumenten bleek zelfs dat Sarkozy een contract had afgesloten met het Marokkaanse staatsbedrijf OCP, dat een monopolie bezit over de fosfaatontginning, waardoor Frankrijk ook fosfaat kan importeren uit de Westelijke Sahara (Wikileaks, 2010, 1 december). Dit is in strijd met het internationale recht (VN, 2011b, 4 april).

7.2.6. Conclusie

Frankrijk is, als ex-kolonisator van Marokko en belangrijke economische speler in de regio, één van de Europese landen die het nauwst betrokken is bij het conflict in de Westerse Sahara. De Franse regering heeft bijna altijd de stabiliteit van de regio nagestreefd opdat haar belangen niet geschonden zouden worden. De Fransen zijn ten gevolge van hun geografische nabijheid en historische banden met de zuidelijke Mediterrane landen van oordeel dat de andere EU-landen, op Spanje en Italië na, heel wat minder in de pap te brokken hebben bij de bepaling van het Europese beleid ten aanzien van deze Europese zuiderburen.

Hoewel de Fransen zich officieel neutraal noemen, kan dit worden betwist. Frankrijk verdedigde, zowel onder socialistische als onder gaullistische regeringen, de belangen van Marokko in het conflict, zonder de Marokkaanse claims op de Westelijke Sahara officieel te erkennen. De Fransen behouden enige voorzichtigheid om Algerije niet te hard voor het hoofd te stoten, maar zijn, samen met de VS, de belangrijkste Marokkaanse bondgenoot. Sarkozy verklaarde niet voor niets voor het Marokkaanse Parlement dat "La France sera à vos cotés" (Le Point, 2007). Ook schendt Frankrijk het internationaal

recht door contracten af te sluiten die betrekking hebben op goederen die afkomstig zijn uit de Westelijke Sahara. Frankrijk is daarmee in hetzelfde bedje ziek als de Europese Commissie.

Frankrijk brengt een oplossing in elk geval niet dichterbij: de VN eist een oplossing die voor beide partijen aanvaardbaar is. Frankrijk daarentegen steunt, als één van de enige landen ter wereld, het Marokkaanse Autonomieplan. Sinds het aantreden van Jacques Chirac in mei 1995 staan de Fransen als één blok achter Marokko. Deels doen ze dat vanwege hun historische banden met Marokko, deels omdat Frankrijk heel wat belangen te verdedigen heeft in Marokko. Maar de meest verklarende factor lijken Chiracs vriendschapsbanden met de Marokkaanse monarchie te zijn geweest. Door zich uitdrukkelijk achter Marokko te scharen, negeerde Chirac immers het risico dat Algerije zijn goede relaties met Frankrijk zou verbreken. Sarkozy zette Chiracs beleid verder.

De Fransen zouden, door hun nauwe banden met Marokko, de ideale onderhandelaar kunnen zijn. Frankrijk weigert echter die rol, uit schrik dat daardoor de relaties met Marokko zouden verzuren (Vaquer i Fanés, 2007). Marokko slaagde er in om de EU uit elkaar te spelen, waardoor die niet met één stem kan optreden. Shelley (2004, p. 10) durft zelfs te stellen dat er voldoende argumenten te vinden zijn om te beweren dat "...the EU is [in this conflict] a conduit for French interests rather than the way round". Doordat beslissingen in het GBVB nog steeds met unanimiteit worden genomen, heeft de Franse houding de bewegingsruimte van de EU fors beperkt en zal die daardoor in de toekomst beperkt blijven. Een voorbeeld daarvan is het Franse veto tegen het monitoren van de mensenrechtensituatie in de Westelijke Sahara. De meeste EU-lidstaten en het Europees Parlement zijn voor, maar Frankrijk blokkeert een dergelijk initiatief in de Raad (en in de VN). Frankrijk lijkt niet zinnig zijn pro-Marokkaanse positie te verlaten. Om tot een Frans-Spaanse toenadering te komen, die volgens Vaquer i Fanés (2007) nodig is om tot een oplossing te komen voor het conflict, zal Spanje de Franse positie min of meer moeten overnemen. In de volgende sectie gaan we na of dit al dan niet waarschijnlijk is.

7.3. De rol van Spanje bij het conflict

7.3.1. Inleiding

Spanje is vandaag nog steeds de administratieve macht in de Westelijke Sahara (Vaquer i Farnés, 2007). Dat komt omdat de VN het Akkoord van Madrid nooit heeft erkend. Ook een grote groep Spaanse politici hebben dit akkoord, dat werd gesloten voor de democratische hervormingen in Spanje

werden doorgevoerd, nooit aanvaard. Ook voelen veel Spaanse politici, net zoals een groot deel van de Spaanse bevolking, zich nog steeds verantwoordelijk voor de Westelijke Sahara en de Sahrawi's. De Westelijke Sahara wordt in Spanje gezien als één van de drie grote uitdagingen van hun buitenlandpolitiek, samen met het statuut van Gibraltar en dat van Ceuta en Melilla, Spaanse enclaves in Marokko. In Spanje bestaat de vrees dat, mocht de Marokkaanse claim op de Westelijke Sahara internationaal aanvaard worden, het land ook Ceuta en Melilla zal opeisen.

De eerste democratisch verkozen regeringen in Spanje probeerden, omwille van strategische en economische belangen, zowel Marokko, Algerije als het Polisario Front te vriend te houden (Benabdallah, 2009). De Spaanse regeringen probeerden een militaire escalatie van het conflict te voorkomen (Zoubir, 2007b). De socialisten, die in 1982 aan de macht kwamen, zetten deze politiek verder (Vaquer i Farnés, 2007). Vooral met Marokko onderhield Spanje zeer nauwe relaties: Spanje werd, na Frankrijk, de tweede belangrijkste economische partner van het land. Marokko is voor de Spanjaarden van groot strategisch belang (Whitfield, 2007). Door de geografische nabijheid vreest Spanje voor instroom van illegale migranten, drugs en terrorisme vanuit Marokko. Ook zijn er de Canarische eilanden, Spaans grondgebied, die voor de kust van de Westelijke Sahara liggen. Tot 2001 was Marokko Spanje's belangrijkste bondgenoot in de regio, terwijl ook de relaties met Algerije en Mauritanië goed waren (Zoubir, 2007b).

7.3.2. Na de eeuwwisseling

Na de eeuwwisseling verzuurden de relaties tussen Spanje en Marokko (Benabdallah, 2009). De conservatieve regering-Aznar, die aan de macht was tussen 1996 en 2004, negeerde Marokko. In Spanje is er een vrij sterke pro-Sahrawi-beweging actief en Aznar probeerde op hun verlangens in te spelen. Volgens de toenmalige Spaanse premier stemde Spanje in met het Akkoord van Madrid omdat het onder zware Amerikaanse druk stond en was het daardoor rechtmatig om op die beslissing terug te komen. In 2002 werden de relaties tussen beide landen gedomineerd door een rel over het statuut van het Perejil-eiland²⁴, terwijl de Spaans-Algerijnse relaties fors verbeterden (Vaquer i Farnés, 2007). Toen de socialist Zapatero aan de macht kwam, in 2004, verminderden de spanningen met Marokko. Zapatero beseftte dat hij, na de terroristische aanslagen in Madrid, Marokko nodig had in de strijd

²⁴ Mohammed VI liet in juli 2002 Marokkaanse troepen landen op het minuscule en onbewoonde Perejil-eiland, dat voor de Marokkaanse kust ligt (Tuquoi, 2006). De Spanjaarden reageerden furieus en zowat alle EU-lidstaten en de Europese Commissie veroordeelden de daad. Frankrijk (onder president Chirac) ging echter forse druk uitoefenen op andere EU-lidstaten om hun toon te milderen, wat de meesten ook deden. Spanje zocht steun bij de VS en kreeg die. Na enkele dagen nam Spanje het eiland terug in. De Franse houding illustreert nog maar eens hoe belangrijk de relaties met Marokko voor hen zijn.

tegen het jihadi-terrorisme (Mundy, 2006). Zapatero hoopte dat terroristen in de toekomst aan de (zee)grens met Marokko tegengehouden zouden worden.

Onder de regering-Zapatero erkende Spanje voor het eerst Marokko als administratieve bestuurder van de Westelijke Sahara (Miguel, 2007). Volgens Zapatero's minister van buitenlandse zaken Moratinos gaf het Akkoord van Madrid "...Morocco its quality as administering power recognised by the United Nations (Miguel, 2007, p.310). Dit is onjuist, want de VN heeft het Akkoord van Madrid nooit erkend. Later liet diezelfde Moratinos verstaan dat de organisatie van een referendum zonder politieke oplossing heel Noord-Afrika zou kunnen destabiliseren (Benabdallah, 2009). Moratinos verkondigde daarmee wat ook in de VN-veiligheidsraad leefde na de mislukking van de onderhandelingen onder James Baker. De Spanjaarden maakten hiermee een opening naar Frankrijk, met als doel tot een gezamenlijke strategie voor de regio te komen. Zapatero pleitte voor een VN-oplossing gebaseerd op een plan dat de rechten van alle partners verdedigde. Hiermee zegt Zapatero, tot teleurstelling van Algerije, dat autonomie van de Westelijke Sahara voor hem kan, maar dat onafhankelijkheid moeilijk wordt, omdat Marokko zich daar zal tegen verzetten (Zoubir, 2007b).

7.3.3. De VN-oplossingen

De verschillende VN-oplossingen werden steeds door Spanje gesteund, hoewel het land nauwelijks een rol kreeg in die voorstellen (Miguel, 2007). Het Settlement Plan bijvoorbeeld spreekt over de buurlanden van het gebied, Algerije en Mauritanië, die ervoor moeten zorgen dat de overgangsarrangementen en de resultaten van het referendum gerespecteerd moeten worden. Spanje wordt daarbij niet vernoemd, wat vreemd is, want het land is nog steeds de officiële administratieve macht in de Westelijke Sahara. Ook stuurde Spanje geen troepen voor de MINURSO-missie. Carlos Ruiz Miguel (2007, p. 311) denkt dat Marokko de zending van Spaanse troepen heeft gevetoëd, om een te grote Spaanse inmenging te vermijden. De Spaanse bevolking is pro-Sahrawi en de Marokkanen vreesden dat dit gevolgen kon hebben voor de Spaanse houding ter plaatse.

Ook in de Houston-Akkoorden werd geen gewag gemaakt van Spanje (Miguel, 2007). In het akkoord wordt verwezen naar de vier betrokken actoren bij het conflict – Marokko, het Polisario Front, Algerije en Mauritanië – terwijl de administratieve macht Spanje links bleef liggen. In de voorstellen van Baker gebeurde hetzelfde. Frankrijk en de VS werden genoemd als *guarantor parties*, Spanje niet. Spanje was na het mislukken van de onderhandelingen onder Baker het enige land dat binnen de 'Group of Friends' naar een nieuwe oplossing zocht (Mundy, 2009). Spanje hield binnen de VN een

constructieve neutraliteit aan (Whitfield, 2007). In mei 2005 benaderde Spanje Marokko, Algerije en het Polisario Front met een voorstel om opnieuw te gaan onderhandelen, zonder dat iemand op voorhand voorwaarden zou stellen (Mundy, 2009). Uiteindelijk kwamen de partijen nooit tot onderhandelingen, waarna Spanje in de VN druk uitoefende om een nieuwe Gezant voor te regio aan te duiden.

Het is pas onder Van Walsum, VN-Gezant van 2005 tot 2009, dat Spanje door de VN een rol krijgt toebedeeld in de onderhandelingen. Spanje zou, als administratieve macht, buurland en belanghebbende, een grote rol kunnen spelen bij de oplossing van het conflict, maar het land heeft die verantwoordelijkheid tot nu nog niet opgenomen. Sterker nog, Spanje heeft de in sectie 7.3.2. beschreven toenadering tot Frankrijk en Marokko voortgezet, waardoor het land vandaag het Marokkaanse Autonomieplan ondersteunt (Mundy, 2009). De huidige Spaanse minister van buitenlandse zaken Trinidad Jiménez Garcia-Herrera verklaarde in 2011 op een Spaans radiostation dat “We [Spain] must be aware of the difficulty of holding a referendum as a way to resolve the [Western Sahara] dispute, as is the case in other conflicts in other parts of the world” (Morocco Board News Service, 2011, 21 april). Blijkbaar heeft de Spaanse regering schrik dat een referendum in de Westelijke Sahara de poort zal openzetten naar de vraag naar een gelijkaardig eis van Spaanse regio's die naar onafhankelijkheid streven, zoals Catalonië en het Baskenland.

7.3.4. Conclusie

In tegenstelling tot Frankrijk heeft Spanje zijn historische en geografische nabijheid tot Marokko achter zich gelaten. Een groot deel van de bevolking voelt sympathie voor de Sahrawizaak. Daardoor moet de Spaanse regering balanceren tussen zijn steun voor het zelfbeschikkingsrecht van de Sahrawi's en het onderhouden van goede relaties met Marokko. Onder premier Aznar lukte dit niet, de relaties met Marokko waren uiterst gespannen, onder Zapetero lukt dit wel.

Mocht Spanje de Marokkaanse claims op de Westelijke Sahara aanvaarden, zet het de deur open voor claims op andere overzeese gebieden, zoals Ceuta en Melilla. Anderzijds vreest Spanje dat de organisatie van een referendum in de Westelijke Sahara de interne Spaanse problemen kan aanwakkeren. Verschillende Spaanse regio's zouden in een dergelijk referendum een katalysator kunnen zien voor hun eigen onafhankelijkheid. Spanje is te vinden voor autonomie voor de Westelijke Sahara, maar niet langer voor onafhankelijkheid. Dit is een verandering van koers, want Spanje was steeds een supporter van het Polisariooverzet. Daardoor kwamen de Spanjaarden in botsing met

Frankrijk. Sinds het aantreden van de regering-Zapatero is echter een toenadering merkbaar: Spanje neemt steeds meer afstand van het Polisario en leunt steeds dichter aan bij de Fransen en de Marokkanen. De aanslagen in Madrid van 2004 speelden een grote rol bij deze koerswijziging. Madrid is sinds die aanslagen veel meer belang gaan hechten aan een stevig bondgenootschap met Marokko (wat onmogelijk is als Spanje voor een onafhankelijke Westelijke Sahara zou blijven pleiten). Voor Vaquer i Fanés (2007) was deze Spaans-Franse toenadering een eerste voorwaarde om tot de oplossing van het conflict te komen. Deze voorwaarde lijkt steeds meer ingevuld te worden, al blijkt dit eerder in het nadeel van het Frente Polisario te zullen uitdraaien.

7.4. De rol van de andere EU-lidstaten bij het conflict

Spanje en Frankrijk mogen dan welk de belangrijkste spelers zijn, dat wil niet zeggen dat de andere EU-lidstaten het conflict aan zich laten voorbijgaan (Vaquer i Fanés, 2007). Heel wat lidstaten hebben nauwe economische en strategische relaties met Marokko. Anderzijds zijn er ook heel wat politici, drukkingsgroepen, ngo's,.. de zich de laatste dertig jaar over het lot van de Sahrawi-bevolking bekommerd hebben. Zij drukken op de respectievelijke nationale regeringen, waardoor een aantal onder hen, zoals Zweden, Finland, Oostenrijk en Ierland de Sahrawi's zijn gaan steunen in hun strijd.

Een belangrijke speler, omwille van zijn vetorecht in de VN-veiligheidsraad en als één van de leden van de *Group of Friends*, is het Verenigd Koninkrijk. Het VK heeft, in tegenstelling tot Frankrijk of de VS, nooit direct deelgenomen aan het conflict of onderhandelingen geleid en de verschillende Britse regeringen proberen geen standpunt in te nemen ten aanzien van de conflicterende partijen. Ook andere EU-lidstaten, zoals Duitsland, België en Italië, proberen zich low-profile op te stellen. Zij willen hun goede relaties met Marokko niet op het spel zetten en proberen evenzeer een opdeling van de EU in twee kampen te vermijden.

De lidstaat die de meest pro-Sahraswipolitiek voert, is Zweden (Wrange, 2007). Zweden is het enige land dat in 2006 tegen het door de Europese Commissie onderhandelde visakkoord stemde. De Zweden willen dat de EU een grotere rol gaat spelen in het conflict en dat de Unie ernaar streeft het internationale recht te laten gelden in het gebied.

De meeste Europese lidstaten vermijden een standpunt in te nemen, maar dat wil niet zeggen dat ze het conflict negeren (Vaquer i Fanés, 2007). Een aantal EU-landen nam actief deel aan de VN-onderhandelingen. Ook kreeg MINURSO heel wat steun uit de lidstaten van de Europese Unie en is de

EU met haar lidstaten de grootste verstrekker van humanitaire hulp aan de Sahrawi-vluchtelingen in Algerijnse kampen.

7.5. Conclusie

Een Gemeenschappelijk Standpunt van de lidstaten wordt binnen het GBVB met unanimiteit aangenomen. Bovenstaand hoofdstuk toonde aan dat unanimiteit allesbehalve een evidentie is, waardoor het voeren van een samenhangend beleid door de Europese Unie schier onmogelijk wordt. Hoe kunnen een pro-Sahrawistandpunt, zoals de Zweedse regering aanhoudt, en een pro-Marokkaanse standpunt zoals dat van Frankrijk ooit verzoend worden?

Frankrijk is de dominante Europese lidstaat in dit conflict. Als één van de weinige, zo niet de enige lidstaat, kiest het land duidelijk partij. Frankrijk schaart zich achter Marokko en zal nooit een oplossing aanvaarden die ingaat tegen de Marokkaanse belangen. Cru gezegd: Frankrijk zal nooit de onafhankelijkheid van de DARS aanvaarden.

Spanje, die andere belangrijke Europese actor die direct betrokken is bij het conflict, hield lange tijd een tegenovergestelde politiek aan. De Spaanse bevolking is pro-Sahrawi en de Spaanse regeringen tot 2004 ondersteunden het zelfbeschikkingsrecht. Dit veranderde na de aanslagen in Madrid in 2004. Eens aan de macht wijzigde de regering-Zapatero de Spaanse koers, vooral omdat die regering Marokko als essentiële partner ziet ter bestrijding van het terrorisme. Spanje is daardoor meer en meer op de Franse lijn komen te zitten. Dit betekende een mokerslag voor pro-Sahrawikamp binnen de EU.

Van de andere lidstaten, eventueel op een aantal pro-Sahrawihardliners zoals Zweden na, kan verwacht worden dat ze elke VN-oplossing die gesteund wordt door Frankrijk en Spanje zullen aanvaarden. Onder meer daarom hecht Vaquer i Fanés (2007) zoveel belang aan een toenadering tussen deze twee landen. Er is dus sprake van enige onsamenhangendheid in de visie van de lidstaten, maar die lijkt overbrugbaar, tenzij landen als Zweden en Ierland dwars zouden gaan liggen. Dit is een nieuwe evolutie: tot voor kort, en dat is ook wat Vaquer i Fanés in 2007 vaststelde, waren de verschillen tussen Frankrijk en Spanje te groot, zodat de samenhang beperkt bleef.

We kunnen met andere woorden stellen dat er, door de Frans-Spaanse toenadering, sprake is van dat wat Simon Nuttall (2005) verticale samenhangendheid noemt. Doordat de EU-instellingen, door de zoektocht naar het vinden van een oplossing naar de VN door te verwijzen, een vrij minimalistische

positie innemen, kan elk land zich in deze positie vinden. De meeste lidstaten gaan overigens vrij ver in het volgen van de EU-instellingen: enkel de Zweden stemden bijvoorbeeld tegen het uiterst omstreden visakkoord tussen de EU en Marokko.

Alleen het Europees Parlement wijkt van deze positie af, doordat het blijft pleiten voor het zelfbeschikkingsrecht van de Westelijke Sahara. De rol van het EP in het GBVB blijft echter te beperkt om ervoor te zorgen dat haar mening de visie (of het gebrek daaraan) van de Unie kan doen wankelen. Mogelijks verandert dit binnenkort: door het Lissabon-verdrag kreeg het Parlement heel wat nieuwe bevoegdheden. Mocht het EP de verlenging van het visakkoord wegstemmen, zou dit betekenen dat het Parlement de samenhang in het EU-beleid ten aanzien van de Westelijke Sahara aan het wankelen kan brengen.

8. Conclusie

Via bovenstaande analyse zochten we een antwoord op de vraag welke rol de Europese Unie speelt bij het zoeken naar een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara. Daarvoor keken we wat de rol van de Europese Commissie, de Raad, het Parlement en de lidstaten daarbij was. Vervolgens wilden we nagaan in welke mate het beleid, dat door deze actoren werd gevoerd, samenhangend is. We baseerden ons op het 'Coherence en Consistency'-concept van Simon Nuttall (2005). In tabelvorm ziet dit er zo uit:

	EC	EP	Raad	FR
Europese Commissie	Horizontale samenhangendheid			
Europees Parlement	Beperkte mate van institutionele samenhangendheid			
Raad	Hoge mate van institutionele samenhangendheid	Zekere mate van institutionele samenhangendheid		
Frankrijk	Verticale samenhang: beide eerder pro-Marokko	Botsing: pro-Marokko vs pro-Sahrawi	Zekere mate van verticale samenhangendheid	
Spanje	Verticale samenhang: beide eerder pro-Marokko	Botsing: pro-Marokko vs pro-Sahrawi	Zekere mate van verticale samenhangendheid	Verticaal samenhangend sinds 2004

We zagen dat de Raad en de Commissie de verantwoordelijkheid voor het oplossen van het conflict liever afschuiven op de VN. Beide instellingen zien het conflict als een lastig probleem waar ze liever niet te nauw bij betrokken worden. Binnen de Commissie zitten de directoraten-generaal min of meer op dezelfde lijn. Liever dan positie in te nemen, zwijgen ze het conflict dood. In plaats van zich kritisch uit te laten over de Marokkaanse houding ten aanzien van het conflict in de Westelijke Sahara, blijft de Commissie zoete broodjes bakken met Marokko. Zowel op het vlak van Handel, Visserij als Nabuurschapbeleid werden voor zowel de EU als voor Marokko voordelige akkoorden afgesloten, zonder dat er notie werd gemaakt van het conflict in de Westelijke Sahara. Het beleid van de Europese Commissie is, in al haar passiviteit, horizontaal samenhangend. Voor de Commissie lijken belangen te primeren boven de kernwaarden van de Unie.

De enige EU-instelling die afwijkt van deze lijn, is het Europees Parlement. Daar waar de andere EU-instellingen zich neutraal opstellen, strijdt het Parlement voor het zelfbeschikkingsrecht van de Sahrawi-bevolking. Het Parlement is de enige EU-actor die het Frente Polisario heeft erkend. Toch kunnen we stellen dat de verschillen tussen de instellingen niet onoverbrugbaar groot zijn, doordat de Raad en de Commissie een vrij minimalistische houding aannemen tegenover het conflict en de macht van het Parlement bij het GBVB beperkt is. Met enige nuance kunnen we stellen dat het beleid van de Europese Unie institutioneel behoorlijk samenhangend is. Alle drie de instellingen pleiten vandaag voor een duurzame oplossing waarin alle betrokken partijen zich kunnen vinden.

Volgens Vaquer i Fanés (2007) lag het probleem van de EU om te komen tot een samenhangend beleid ten aanzien van het conflict vooral bij de lidstaten. Het beleid van Spanje en Frankrijk botste, waardoor de EU er niet in slaagde om met één stem te spreken. Volgens Nuttall (2005) is dit nochtans wenselijk om een geloofwaardige rol te kunnen spelen in de internationale politiek. Recentelijk zijn Spanje en Frankrijk echter naar elkaar toegegroeid. Spanje is sinds het aantreden van de regering-Zapatero meer en meer op de Franse lijn komen te zitten. Na de aanslagen in Madrid van 2004 zocht de nadien aangetreden Spaanse socialist toenadering tot Marokko, omdat hij in dat land een essentiële partner zag voor zijn antiterreurpolitiek.

Met deze Frans-Spaanse toenadering zou volgens Vaquer i Fanés (2007) één van de grootste obstakels op weg naar een oplossing zijn opgeruimd. Het Spaanse pro-Sahrawistandpunt en de onvoorwaardelijke Franse steun voor Frankrijk waren immers jarenlang onverzoenbaar. Als dit klopt, zal deze oplossing vooral in het voordeel van Marokko zijn. Frankrijk heeft zich altijd achter het Marokkaanse beleid geschaard en als ook Spanje dit doet, wordt de druk op de andere lidstaten, zoals Zweden, dat zich zeer pro-Sahrawi opstelt, wel zeer groot om hetzelfde te doen.

De grootste tegenstelling met betrekking tot het beleid bij het zoeken van een oplossing voor het conflict in de Westelijke Sahara is vandaag dus niet langer te vinden tussen Spanje en Frankrijk, maar tussen beide voorgaande landen en het Europees Parlement. De gevolgen hiervan voor de samenhangendheid in het EU-beleid blijven, zoals reeds vermeld, beperkt, doordat het Parlement amper een rol speelt bij het GBVB. De mogelijkheden van het Parlement blijven inzake het GBVB beperkt tot onder meer het stemmen van resoluties. Over de precieze impact daarvan is weinig geweten. Verder onderzoek lijkt ons hier interessant.

Er stelt zich echter één probleem: als de EU steeds meer zou opschuiven richting de Marokkaanse visie, betekent dit dat de EU het internationaal recht laat voor wat het is. Volgens het internationaal recht heeft de bevolking van de Westelijke Sahara recht op zelfbeschikking. Marokko, Frankrijk en recentelijk ook Spanje pleiten voor autonomie voor de Sahrawi binnen het Marokkaanse Koninkrijk.

Als de EU deze oplossing in de toekomst zou gaan verdedigen, lijkt ons dat een openlijke botsing met Europa dat zichzelf ziet als normatieve macht. Meteen stelt zich de vraag of een meer samenhangend beleid wenselijker is. Gaat een samenhangend beleid niet ten koste van een normatief beleid? Dit lijkt ons voer voor verder onderzoek.

De Sahrawi-bevolking wacht al meer dan vijfendertig jaar op zelfbeschikking. Door de Frans-Spaanse toenadering komt een oplossing mogelijks dichterbij, al lijkt het erop dat de Sahrawi's zich in dat geval zullen tevreden moeten stellen met autonomie binnen het Koninkrijk Marokko. Time's on Morocco's side...

9. Bibliografie

- Afrol News (2011). *Western Sahara "not part of EFTA-Morocco Free Trade*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.afrol.com/articles/36091>
- Araud, G. (2010). *30 AVRIL 2010 - Conseil de sécurité - Renouveau de la MINURSO - Explication de vote : Intervention de M. Gérard Araud, représentant permanent de la France auprès des Nations unies*. Geraadpleegd op 27 november 2010 op <http://www.franceonu.org/spip.php?article4443>.
- Arts, K. & Leite, P.P. (Eds.) (2007). *International Law and the Question of Western Sahara*. Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Alguero Cuerva, J. (2007). The Ancient History of Western Cahara and the Spanish Colonisation of the Territory. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 25-29). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Balboni, M. (2011). *The EU's Approach towards Western Sahara*. Geraadpleegd op 14 maart 2011 op <http://www.saharawi.org/tesi/saharoccc1.pdf>
- BBC News (2003). *Oil: Western Sahara's Future*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/2758829.stm>
- BBC News (2011). *EU to recognise Palestinian state 'when appropriate'*. Geraadpleegd op 2 april 2011 op <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11988018>
- BBC News Afrika (2010). *'Eleven Dead' in clashes in Western Sahara Camp*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11719448> .
- Benabdallah, A. (2007). *La politique étrangère américaine au Maghreb de 1991 à 2004 : d'un intérêt dérivé à une implication directe*. Louvain-la-Neuve : Université Catholique de Louvain-la-Neuve.
- Benabdallah, A. (2009). The Position of the European Union on the Western Sahara Conflict. In *Journal of Contemporary European Studies*, 17 (3), 417 – 435.
- Bowen, N. (2007). France, Europe, and the Mediterranean in a Sarkozy Presidency. In *Mediterranean Quarterly*, 18 (4), 1-16.
- Christiansen, T. (2001). Intra-institutional politics and inter-institutional relations in the EU: towards coherent governance? In *Journal of European Public Policy*, 8 (5), 747 – 769.
- Civil Courage Prize (2011). *Civil Courage Prize*. Geraadpleegd op 22 maart 2011 op <http://www.civilcourageprize.org/index.htm>
- Clark, R.S. (2007). Western Sahara and the United Nations Norms on Self-Determination and Agression. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 45-58). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.

- Colombo, S. & Darbouche, H. (2010). *The EU, Civil Society and Conflict Transformation in Western Sahara: The Failure of Disengagement. MICROCON Policy. Working Paper 13*. Brighton: MICROCON. Working Paper 13, Brighton: MICROCO
- Consilium (2011a). *Declaration by the Presidency on behalf of European Union on Western Sahara*. Geraadpleegd op 31 maart 2011 op http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/ACF29.htm
- Consilium (2011b). *Statement by the Spokesperson of EU High Representative Catherine Ashton, on Western Sahara*. Geraadpleegd op 31 maart 2011 op http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/117686.pdf
- Consilium (2011c). *Western Sahara*. Geraadpleegd op 31 maart 2011 op <http://www.consilium.europa.eu/App/Search/searchMeta.aspx?lang=en&id=1&searchterm=Western%20Sahara&cid=3184138157193983dehrkfvqkjbajggbkjjvw&p=0>
- Copenhagen Declaration (1973). Final declaration of the Copenhagen Summit: Annex on the energy crisis (15 December 1973). In *Bulletin of the European Communities*, 12, 11-12.
- Cordier, G. (1986). Het conflict in de Westelijke Sahara: een muur van zand en een muur van stilte. In *Afrika Focus*, 2 (3-4), 251-272.
- Daguzan, J.F. (2009). France's Mediterranean Policy: Between Myths and Strategy. In *Journal of Contemporary European Studies*, 17 (3), 387 – 399.
- De Martin-Pinillos, E.T. (2007). Spain as Administering Power of Western Sahara. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 78-86). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- De Standaard (2011a). Sarkozy bereid om Palestijnse staat te erkennen. In *De Standaard*, 88 (104), 17.
- De Standaard (2011b). EU wil delegatie in Benghazi. In *De Standaard*, 88 (111), 15.
- Dover, R. (2003). The EU Foreign, Security, and Defence Politics. In M. Cini (Ed.), *European Union Politics, 2nd Edition* (pp. 237-252). Oxford: Oxford University Press.
- Drew, C. (2007). The Meaning of Self-Determination: "The Stealing of the Sahara" Redux. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 87-106). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Duke, S. (2011). Consistency, coherence and European Union external action: the path to Lisbon and beyond. In P. Koutrakos (Ed.), *European Foreign Policy* (pp. 15-54). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- EC ENP (2011a). *Communication accompanying the Action Plans*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/communication_commission_enp_action_plans.pdf
- EC ENP (2011b). *Country Report: Morocco*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/morocco_enp_country_report_2004_en.pdf

- EC ENP (2011c). *European Neighbourhood Policy: Funding*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm
- EC ENP (2011d). *The Policy: What is the European Neighbourhood Policy?* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm
- EC Fisheries (2011). *Morocco: Fisheries Partnership Agreement*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/international/agreements/morocco/index_en.htm .
- EC Trade (2011). *Morocco*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/morocco/>
- ECHO (2011). *Aid in Action: Algeria/Western Sahara*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op http://ec.europa.eu/echo/aid/north_africa_mid_east/algeria_en.htm
- EEAS (2011a). *Association Agreement EU-Morocco*. Geraadpleegd op 26 maart 2011 op http://www.eeas.europa.eu/morocco/association_agreement/index_en.htm
- EEAS (2011b). *EU/Morocco Action Plan*. Geraadpleegd op 25 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/morocco_enp_ap_final_en.pdf
- EEAS (2011c). *Maroc: Document de Stratégie 2002- 2006 & Programme Indicative Nationale 2002-2004*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://eeas.europa.eu/morocco/csp/02_06_fr.pdf
- EEAS (2011d). *Morocco: Strategy Paper: 2007-2013*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_morocco_en.pdf
- EEAS (2011e). *Occupied Palestinian Territories*. Geraadpleegd op 2 april 2011 op http://eeas.europa.eu/occupied_palestinian_territory/index_en.htm
- EEAS (2011f). *External Service – delegations' websites*. Geraadpleegd op 13 mei 2011 op http://eeas.europa.eu/delegations/web_en.htm
- EP (1999). *European Parliament Resolution on Western Sahara*. Geraadpleegd op 14 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=101862>
- EP (2003a). *European Parliament Resolution on Western Sahara*. Geraadpleegd op 14 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=108732>
- EP (2003b). *European Parliament Resolution on Euromed*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2003/11-20/0518/P5_TA\(2003\)0518_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2003/11-20/0518/P5_TA(2003)0518_EN.pdf)
- EP (2005a). *Resolutie van het Europees Parlement over de humanitaire hulp aan de Saharavluchtelingen*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2005/04-14/0137/P6_TA\(2005\)0137_NL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2005/04-14/0137/P6_TA(2005)0137_NL.pdf) .

- EP (2005b). *Resolutie van het Europees Parlement over het jaarverslag over de mensenrechten in de wereld in 2004 en het mensenrechtenbeleid van de EU*. Geraadpleegd op 24 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?objRefId=95688&language=NL>
- EP (2005c). *Resolutie van het Europees Parlement over de situatie van de mensenrechten in de Westelijke Sahara*. Geraadpleegd op 24 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0414&language=NL&ring=P6-RC-2005-0561>
- EP (2006a). *EC-Morocco Fisheries Partnership Agreement*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2006-0201+0+DOC+PDF+V0//EN>
- EP (2006b). European Parliament resolution on the Annual Report on Human Rights in the World 2005 and the EU's policy on the matter. Geraadpleegd op 24 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2006-0220&language=EN>
- EP (2009). *European Parliament resolution on Western Sahara: the case of Aminatou Haidar*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B7-2009-0255+0+DOC+XML+V0//EN&language=NL>
- EP (2010a). Resolutie van het Europees Parlement van 25 februari 2010 over de 13de zitting van de Raad voor de mensenrechten van de Verenigde Naties. Geraadpleegd op 24 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0036+0+DOC+XML+V0//NL>
- EP (2010b). *Resolutie van het Europees Parlement van 25 november 2010 over de situatie in de Westelijke Sahara*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0443&language=NL&ring=B7-2010-0676>
- EP (2011a). *Verdediging van Mensenrechten*. Geraadpleegd op 24 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=NL&id=69>
- EP (2011b). *Buitenlands beleid*. Geraadpleegd op 22 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=47&pageRank=2&language=NL>
- EP (2011c). *International Fisheries Relations*. Geraadpleegd op 22 maart en 2 april 2011 op http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&id=74&ftuId=FTU_4.4.4.html
- EP (2011d). *Parliamentary Questions : 19 November 2008 : Cooperation between Morocco and the EU*. Geraadpleegd op 26 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2008-6220+0+DOC+XML+V0//EN&language=LT>

- EP (2011e). *Parliamentary Questions : 16 December 2008 : Answer given by Ms Ferrero Waldner on behalf of the Commission.* Geraadpleegd op 26 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2008-6220&language=LT>
- EP (2011f). *Parliamentary Questions : 11 February 2011: EU-Morocco free trade agreement and the Western Sahara.* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2011-001004+0+DOC+XML+V0//EN&language=LV>
- EP (2011g). *EU/Morocco Agreement: reciprocal liberalisation measures on agricultural products, processed agricultural products, fish and fishery products.* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5872582>
- EP (2011h). *Parlementaire vragen : De mensenrechten van de Sahrawi in de bezette Westelijke Sahara: de verbanning van mensenrechtenactiviste Aminatou Haidar.* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2009-6247+0+DOC+XML+V0//NL&language=NL>
- EP (2011i). *Parliamentary Questions: Fisheries agreement with Morocco and waters of the Non-Self-Governing Territory of Western Sahara.* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2011-000725+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>
- EP (2011j). *European Council in Luxembourg: 28 -29 June 1991.* Geraadpleegd op 31 maart 2011 op http://www.europarl.europa.eu/summits/luxembourg/default_en.htm
- EP (2011k). *Parliamentary Questions: reply.* Geraadpleegd op 1 april 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2010-010573&language=EN>
- EP (2011l). *Parliamentary Question: Joint reply*
Written questions : E-9799/10 , E-9822/10 , E-9824/10. Geraadpleegd op 1 april 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2010-9799&language=EN>
- EP (2011m). *Parliamentary Questions: Reply.* Geraadpleegd op 1 april 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2010-9619&language=EN>
- EP (2011n). *Parliamentary Questions: Joint answer given by Ms Ferrero-Waldner on behalf of the Commission.* Geraadpleegd op 2 april 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2008-4359&language=EN>
- EU@VN (2011). *EU Presidency Statement - Question of Western Sahara.* Geraadpleegd op 1 april 2011 op http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_5123_en.htm
- Eucofel (2011). *COAG criticizes French Azura for selling Saharawi tomatoes.* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.eucofel.org/index.php/>
- Eurolex (2011a). *22000A0318(01).* Geraadpleegd op 26 maart 2011 op [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22000A0318\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22000A0318(01):EN:HTML)

- Eurolex (2011b). *Geconsolideerde versie van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie*. Geraadpleegd op 28 maart 2011 op <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:NL:PDF>
- Eurolex (2011c). *Verdrag betreffende de Europese Unie*. Geraadpleegd op 3 april 2011 op <http://eur-lex.europa.eu/nl/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>
- Europa.eu (2011a). *Verklaring van Barcelona en Euro-mediterraan Partnerschap*. Geraadpleegd op 26 maart op http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_nl.htm
- Europa.eu (2011b). *Het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid*. Geraadpleegd op 23 en 29 maart op http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0025_nl.htm
- Europa.eu (2011c). *MEDA-Programma*. Geraadpleegd op 30 maart 2011 op http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15006_nl.htm
- Europa.eu (2011d). *The decision-making process under the second pillar*. Geraadpleegd op 29 maart en 2 april 2011 op http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l33245_en.htm
- European Parliament Press Service (2010). *Western Sahara: human rights monitoring needed, say MEPs*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op <http://www.europarl.europa.eu/en/pressroom/content/20101129IPR02808/html/Western-Sahara-human-rights-monitoring-needed-say-MEPs>
- European Voice (2011). *Will the EU get it right this time?* Geraadpleegd op 30 maart 2011 op <http://www.europeanvoice.com/article/imported/will-the-eu-get-it-right-this-time-/70493.aspx>
- Forbes (2011). *King of Rock*. Geraadpleegd op 28 maart 2011 op <http://www.forbes.com/2009/06/17/king-morocco-phosphate-business-billionaires-royal-conflict.html>
- France Diplomatie (2010). *Déclarations officielles de la Politique étrangère*. Geraadpleegd op 20 november 2010 op <https://pastel.diplomatie.gouv.fr/editorial/actual/ael2/bulletin.asp?liste=20031008.html&submit.x=8.submit.y=6>
- France.fr (2010). *La Patrie des Droits de l'Homme*. Geraadpleegd op 27 november 2010 op <http://www.france.fr/connaître/monde/droits-de-lhomme/article/la-patrie-des-droits-de-lhomme>
- FRIDE (2011). *Morocco's 'Advanced Status': Model or Muddle?*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.fride.org/publication/745/morocco-s-'advanced-status':-model-or-muddle>

- Hannikainen, L. (2007). The Case of Western Sahara from the Perspective of Jus Cogens. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 59-77). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Hillion, C. (2008). Tous pour un, un pour tous! Coherence in the External Relations of the European Union. In M. Cremona (Ed.), *Developments in EU External Relations Law* (pp. 10 - 36). Oxford University Press.
- Hoffman, S. (2010). Why Institutional Overlap Matters: CSDP in the European Security Architecture. In *Journal of Common Market Studies*, 49 (1), 101-120.
- ICRC (2010). *The Geneva Conventions of 1949*. Geraadpleegd op 7 november 2010 op <http://www.icrc.org/ihl.nsf/7c4d08d9b287a42141256739003e636b/6756482d86146898c125641e004aa3c5> .
- Jaidi, L. & Martín, I. (2010). *Comment faire avancer le Statut avancé UE-Maroc ?* Barcelona : Institut européen de la Méditerranée.
- Joos, K., Kessler, B. & Sabathil, G. (2008). *The European Commission*. London: Kogan Page Publishers.
- Koubry, S. (2007). The European Community and Member States' Duty of Non-Recognition under the EC-Morocco Association Agreement: State Responsibility and Customary International Law. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 164-198). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Le Monde (2010). *Sahara occidental : la France contre les droits de l'homme?* Geraadpleegd op 5 april 2011 op http://www.lemonde.fr/idees/article/2010/12/22/sahara-occidental-la-france-contre-les-droits-de-l-homme_1456151_3232.html
- Le Point (2007). *Sarkozy juge sérieux le plan d'autonomie marocain sur le Sahara*. Geraadpleegd op 5 april 2011 op <http://www.lepoint.fr/archives/article.php/206734>
- Maurer, A. (2003). The Legislative Powers and Impact of the European Union. In *Journal of Common Market Studies*, 41 (2), 227-247.
- MEDEA (2011a). *EU-Morocco Fishing Agreement*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.medeabe.be/index.html?page=2&lang=en&doc=764>
- MEDEA (2011a). *EU-Morocco Relations*. Geraadpleegd op 26 maart 2011 op <http://www.medeabe.be/index.html?page=2&lang=en&doc=1097>
- MEDEA (2011c). *Western Sahara*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.medeabe.be/index.html?doc=250>
- Miguel, C. R. (2007). The Self-Determination Referendum and the Role of Spain. . In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 305-318). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.

- Morocco Board News Service (2011). Western Sahara: Spain's Implicit Support for Morocco's Autonomy Plan. Geraadpleegd op 21 april 2011 op <http://africa.world247.net/morocco-news/western-sahara-spain%E2%80%99s-implicit-support-for-moroccos-autonomy-plan/>
- Mundy, J. (2006). Autonomy & Intifadah: New Horizons in Western Saharan Nationalism. In *Review of African Political Economy*, 33 (108), 255-267.
- Mundy, J. (2009). Out with the Old, in with the New: Western Sahara back to Square One? In *Mediterranean Politics*, 14 (1), 115 – 122.
- Neyts-Uyttebroeck, A. (2011). *Persoonlijk onderhoud in EP op woensdag 9 februari 2011*.
- Nuttall, S. (2005). Coherence and Consistency. In Christopher Hill and Michael Smith (eds.), *International Relations and the European Union* (pp.91-112). Oxford: Oxford University Press.
- Official Journal of the European Communities (1991). *Resolution on the Western Sahara Peace Plan*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op <http://arso.org/EPRes12091991en.pdf>
- Omar, S.M. (2007). The Position of the Frente Polisario. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 37-42). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Orbie & Versluys (2008). The European Union's International Development Policy. In J. Orbie (Ed.), *Europe's Global Role* (pp. 67-90). Farnham: Ashgate.
- Perrault, G. (1990). *Een bevriend staatshoofd. Hassan II van Marokko. Absoluut Monarch*. Parijs: Editions Gallimard.
- Presseurop (2011). *EU-diplomatie buiten spel gezet*. Geraadpleegd op 31 maart 2011 op <http://www.presseurop.eu/nl/content/article/563051-eu-diplomatie-buitenspel-gezet>
- Raad van de Europese Unie (2011). *Verslag van het voorzitterschap aan de Europese Raad over de Europese dienst voor extern optreden*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://register.consilium.europa.eu/pdf/nl/09/st14/st14930.nl09.pdf>
- Rankin, J. (2011). Controversial Morocco fishing deal to be extended. In *European Voice*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op <http://www.europeanvoice.com/article/2011/february/controversial-morocco-fishing-deal-extended-/70321.aspx>
- Reuters (2011). *EU extends fisheries pact with Morocco*. Geraadpleegd op 23 februari 2011 op <http://af.reuters.com/article/westernSaharaNews/idAFLDE71H1DE20110218?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0>
- Rippert, J. (2009). *20 avril 2009 - Conseil de sécurité - Sahara occidental Renouveau de la MINURSO - Explication de vote prononcée par M. Jean-Maurice Ripert, représentant permanent de la France auprès des Nations unies*. Geraadpleegd op 27 november 2010 op <http://www.franceonu.org/spip.php?article3872>.

- Ruyseveldt, P. (1994). Het constitutionele kader van de Democratische Arabische Republiek der Sahrawis. In *Afrika Focus*, 10 (4), 171-187.
- Shelley, T. (2004). *Endgame in the Western Sahara: What Future for Africa's Last Colony?*. London: Zed Books Ltd.
- Shelley, T. (2007). Resistance and Colonialism: Building the Sahrawi Identity. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 30-36). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Solà Martin, A. (2011). *Conflict Resolution in Western Sahara*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/viewFile/52181/40807>
- The Economist (2010). *Morocco v. Algeria*. Geraadpleegd op 22 februari 2011 op <http://www.economist.com/node/17421589>.
- Tuquoi, J. (2006). *Majesté, je dois beaucoup à votre père*. Paris : Albin Michel.
- UN Radio (2011). *No Morocco-Polisario deal on Western Sahara talks*. Geraadpleegd op 25 april 2011 op <http://www.unmultimedia.org/radio/english/detail/116066.html>
- Vaquer i Fanés, J. (2003). The Domestic Dimension of EU External Policies: The Case of the EU-Morocco 2000-01 Fisheries Negotiations. In *Mediterranean Politics*, 8 (1), 59-82.
- Vaquer i Fanés, J. (2004). The European Union and the Western Sahara Conflict: Managing the Colonial Heritage. In C. Musu & N. Casarini: *European Foreign Policy in an Evolving International Context* (pp. 144-160). London: Palgrave MacMillan.
- Vaquer I Fanés, J. (2007). The European Union and Western Sahara. In *European Foreign Affairs Review*, 9 (1), 93-113.
- Verdrag van Lissabon (2011). *Verdrag van Lissabon*. Geraadpleegd op 23 maart 2011 op <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:NL:HTML>
- VN (2010). *The Situation Concerning Western Sahara*. Geraadpleegd op 7 november 2010 op http://www.un.org/en/sc/repertoire/2004-2007/CHAPTER8/Africa/04-07_8_Western%20Sahara.pdf.
- VN (2011a). *Identical letters dated 21 February 2002 from the Permanent Representative of Algeria to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56829.pdf>
- VN (2011b). *Letter dated 29 January 2002 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council*. Raadpleegd op 4 april 2011 op <http://www.arso.org/Olaeng.pdf>

- VN (2011c). *Press Release SC/6812*. Geraadpleegd op 27 maart 2011 op <http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000229.sc6812.doc.html>
- VN (2011d). *Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara*. Geraadpleegd op 1 april 2011 op <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/MINURSO%20S2006817.pdf>
- VN (2011f). *Security Council extends United Nations Mission in Western Sahara until 31 October, unanimously adopting Resolution 1754 (2007)*. Geraadpleegd op 6 april 2011 op <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sc9007.doc.htm>
- Versluys, H. (2008). European Union Humanitarian Aid: Lifesaver or Political Tool? In J. Orbie (Ed.), *Europe's Global Role* (pp. 91-116). Farnham: Ashgate.
- VN-veiligheidsraad (2011a). *The situation concerning Western Sahara*. Geraadpleegd op 24 maart 2011 op <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/MINURSO%20SRES690.pdf>
- VN-veiligheidsraad (2011b). *Security Council extends Mandate of UN Mission for Referendum in Western Sahara until 30 april 2012, unanimously adopting Resolution 1979 (2011)*. Geraadpleegd op 1 mei 2011 op <http://www.pfcmc.com/News/Press/docs/2011/sc10234.doc.htm>
- Vos, H. (2008). *Besluitvorming in de Europese Unie: een survival kit*. Leuven: Acco.
- Wagnsson, C. (2010). Divided power Europe: normative divergences among the EU 'big three'. In *Journal of European Public Policy*, 17 (8), 1089 – 1105.
- Washington Post (2011). *Morocco has confidence in new UN Western Sahara Envoy, but more needed among the parties*. Geraadpleegd op 27 april 2011 op <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/special/world/wikileaks/cable25.html>
- Wikileaks (2010). *C O N F I D E N T I A L SECTION 01 OF 02 RABAT 001657*. Geraadpleegd op 1 december 2010 op <http://cablegate.wikileaks.org/cable/2007/10/07RABAT1657.html>
- Whitfield, T. (2007). *Friends Indeed? The United Nations, Groups of Friends, and the Resolution of Conflict*. Washington: United States Institute of Peace Press.
- Wrange, P. (2007). The Swedish Position on Western Sahara and International Law. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 298-303). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Zoubir, Y.H. (2007a). Geopolitics and Realpolitik as Impediments to the Resolution of Conflict and Violations of International Law: The Case of Western Sahara. In K. Arts & P.P. Leite (Eds.), *International Law and the Question of Western Sahara* (pp. 274-297). Den Haag: International Platform of Jurists for East Timor.
- Zoubir, Y.H. (2007b). Stalemate in Western Sahara: Ending International Legality. In *Middle East Policy*, 14 (4), 158-177.